من و کوردایەتی!

(سەرەتایەک بۆ گفتوگۆی ئەفسانەکانی کوردایەتی)

هاوڕێ باخەوان

2018

لە هیچ سەرچاوەیەکی کوردیدا باسی ئەوە نەکراوە کە کێ بۆ یەکەمجار وشەی کوردایەتیی داهێنا. هیچ سەرچاوەیەکی مێژووییش نییە باس لە گەشە و پایەکانی ئەم بیرە بکات. کوردایەتی وشەیەکی گشتگیری ئەو هەڵبەستە حەماسی و چیرۆک و وتارانەی ناو ئەدەبی کوردی بوون و شێوازی فۆلکلۆری وەرگرتووە و کەس خاوەنی نییە. کوردایەتی ڕێچکەیەکی ئەدەبی بووە زۆرتر لەوەی ئایدۆلۆژیایەکی سیاسی و هزری بووبێت. لەم ڕێچکە ئەدەبییەی کوردایەتی دەکرێت لەوەدا کورت بکرێتەوە کە کوردستان جێگەی بێچووەشێران بووە و پێشتر وابووین و وا ئازا بووین و وا جوان بووین و وا زۆر ئەفسانەی تر.. زۆر لە ژێر کاریگەریی ئەدەب و فۆلکلۆری کوردیدا بووە، هەموو شتە باش و خراپەکانی لەو ئەدەب و فۆلکلۆرەوە وەرگرتووە. ئەگەر بەیتە کوردییەکە گوتبێتی؛ سەردەشت و سابڵاخ دەگۆڕمەوە بە ماچێک؛ ئەم (سەرانی کوردایەتی) سەردەشت و سابڵاخی گۆڕیویەتییەوە بە چەند تمەنێک! ماچەکەی کردووەتە تمەن!

من و کوردایەتی!

(سەرەتایەک بۆ گفتوگۆی ئەفسانەکانی کوردایەتی)

هاوڕێ باخەوان

چاپی یەکەم

هۆڵندا - ٢٠١٨

چەند وتەیەک

ساڵانێکە چەندین بیرۆکە و یاداشت و تێبینی بە مێشکمدا دێن و دەڕۆن. هەندێک لەوانە بوونەتە مۆتەکە لام و لێم نابنەوە! ئەگەرچی من نە لە حیزبایەتی، پێشمەرگایەتی و کوردایەتی هیچ رۆڵێکی ترسناک یان زۆر بەرچاوم نەبووە، بەڵام دوور و نزیک ئاگاداری گەلێک رووداو بووم و لە هەندێکیاندا خۆم شایەتی بووم.. پێم باش بوو ئەو یاداشت و تێبینیانەم لەگەڵ تۆدا بەش بکەم و تۆش لەگەڵ مندا لە ئەفسانەکانی کوردایەتی بکۆڵیتەوە.. زۆر حەزم دەکرد کوردایەتی ئەو ئایدۆلۆژیایە بێت کە کوردستانێکی ئازاد و گەلێکی یەکسان و بەختیار بهێنێتەکایەوە.. بەڵام بەداخەوە نەک هەر وانییە، بەڵکو تەواو پێچەوانەیە.

ئەم نووسینە کوورتە، کە دەکرا زۆر زۆر درێژبکرێتەوە، بەشێکی ئەو بیرۆکە و یاداشتانەی منە دەربارەی درۆکانی کوردایەتی.. بە بەکارهێنانی دەستەواژەی "درۆکانی کوردایەتی" جارێ لێم تووڕە مەبە و تکایە کەمێک پشوودرێژ بە لەگەڵ ئەم نووسینەمدا.. هەست و سۆزی کوردایەتی بخەرە لاوە، کێ دەڵێت تۆش لە من زۆرتر بیرۆکە و یاداشت و تێبینیی گرنگترت لەلا نییە، تاوەکو بۆ هاوزمانان و نەوەکانی داهاتووی روون بکەینەوە کە کوردایەتی چی بووە و چییە!

هیوادارم گفتوگۆی ئەو بابەتانەی خوێندتەوە لەگەڵمدا بکەی، بەڵکو بەهەموومان بیرازێکی گشتگری کوردایەتی بکەین. یان پاکی کەین، یان چاکی بکەین..

هاوڕێ باخەوان

٢٠١٨-٠٩-١٦

من و کوردایەتی!

٢٠١٨-٠٧-١٠

هاوینی ١٩٨٦، لە زانکۆی موسڵ دەرکرابووم و لە سلێمانی بووم. بارودۆخی شار زۆر ناخۆش بوو، باوکم و دایکم وایان پێباش بوو کە من و برا گەورەکەم کاک هیوا بۆ ماوەیەک بچینە دەرەوەی شار، نەبادا بەهۆی ئەوەی بەشداریمان نەکردووە لە راهێنانی سەربازیی هاوینەی زانکۆ و پەیمانگاکاندا دەستگیربکرێین. بەتایبەتی ئەو ماوەیە کە هێرشی برام لە ئەمنی سلێمانی لەژێر لێکۆڵینەوەدا بوو و بارودۆخی ماڵی ئێمە زۆر ناخۆش بوو.

پێش ئەوەی بەرێبکەوین، چەند نامەیەکم لە رێکخستنی پاسۆک وەرگرت تاوەکو لە رێوە بیگەیەنمە دەست ئازاد مستەفا (سکرتێری پارتی سۆشیالیستی کورد - پاسۆک) لە گوندی مالوومە. ئەو کات بارەگای سەرکردایەتیی پاسۆک تازە هاتبووە ئەوێ و لایەنەکان "ئاشت" ببوونەوە و بەرەی کوردستانیش لە دامەزراندندا بوو. ئەم ئاشتبوونەوەیە بۆ پاسۆک زۆر گرنگ بوو چونکە ساڵانێک بوو لەو ئەشکەوتەی سورێن قەتیس بووبوون و زۆر دووربوون لە خەڵکەوە، لە بەرد و دار زۆرتر هیچی تریان نەدەبینی. تەنانەت بەهۆی ئەم ئەشکەوتەوە هەندێک لە کاژیکییەکان بە ئازاد مستەفای سکرتێری پاسۆکیان دەگوت "حەمەی ئەشکەوت"! دیارە بە بەراوورد کەسێکی وەک کاک ئازاد لە باری مۆتۆریک و فیزیکییەوە زۆر لە تەواوی کاژیک چالاکتر بوو و ئەم ناتۆرەیەی کاژیکییەکان بۆ ئازاد مستەفا زۆر نادادپەروەرانە بووا!

لە رۆژێکی گەرمی ئەو هاوینەدا من و کاکم بەرێکەوتین بۆ کارێزە. ئۆردوگای کارێزە، یەکێک بوو لە ئۆردوگا زۆرەملێکانی ئەو سەردەمە کە خەڵکی گوندەکانی دۆڵەکانی شینکایەتی و جافەتی و دەوروبەری ماوەتی تێدابوو. ئەو ئۆردوگایە ئەتووت شارە مێروولەیە، ئەوەندە قەرەباڵخ بوو. تێکەڵەیەکی سەیر بوو،

خەڵکی دەیان گوندی تێدا ڕژابوو. سەربازگەیەکی گەورەی سوپای ئێڕاقی لە نزیکییەوە هەبوو، کارێزە کەوتبووە نێوان هێڵی بەریەککەوتنی هێزەکانی ئێڕاق و پێشمەرگەی یەکێتییەوە. پێشمەرگە بەئاسانی و بەتایبەتی لە شەودا دەهاتە کارێزەوە. بە ڕۆژیش ئوتومبیلەکانی دێموکرات (کە ئەوکات تەنها یەک دیموکرات هەبوو)، کۆمەڵە و ئەوانی تری ڕۆژهەڵات و چریک و مریکی ئێرانی سەربەستانە هاتوچۆیان دەکرد.

چەند شەوێک لە کارێزە ماینەوە، دەبووایە بچووینایە بۆ ناوچەی گەڵاڵە لە شینکایەتی. هۆکاری چوونمان بۆ ئەوێ ئەوە بوو کە داپیرە مریەم-م کە زۆر زوو کۆچی دوایی کردووە و کەم کەسی بنەماڵەی ئێمە دیویەتی، خەڵکی شینکایەتی بووە لە گوندی قامیش. بەو هۆیەوە تا ئەوکاتیش سەرودەرمان لەگەڵ هەندێک بنەماڵەی ئەو ناوچەیە هەر مابوو.

لە سلێمانی کە نامەکانی ڕێکخستنم وەرگرت، هەموویان لە شێوەی چوکلێتدا پێچرابوونەوە و خستمنە ناو پزووی بەنەخوێن، دۆخین-ی شەرواڵەکەمەوە. هەڵبەت ئەقڵی ئێستام ئەوسا بووایە ئەوا هەرگیز هەڵەی واهیم نەدەکرد و ئەو نامانەم نەدەبردن! چونکە لە سلێمانییەوە بۆ کارێزە، واتا چەندین کۆنترۆڵی سەربازی و ئەمن و ئیستیخبارات و ئەو شتانە. گەر بەو نامانەوە بگیرامایە، ئەوا یەکسەر منیش و کاکیشم ڕەوانەی لای هێرشی برام و نەورۆزی پورزام دەکراین کە هەردووکیان ئەو کاتە لەسەر پاسۆک زیندانی بوون و ئەوەندەی تر کێشەم بۆ دایکم و باوکم زۆرتر دەکردا! بەتایبەتیش پاشتر زانیم یەکێک لە نامەکان باسی ترۆزیی تێدابووا! پاشتریش زانیم کە کاک ئازاد زۆر حەزی لە خواردنی ترۆزی بوو. تەتەری و نامەبردنی نێوان ڕێکخستن و پێشمەرگە گاڵتەوگەپ و تەنزی زۆری لەسەرە لە ئەدەبیاتی کوردایەتیدا، کە زۆریان ڕاستن. یەک لەو چیرۆکە ڕاستیيانە، لێپرسراوێک نامەیەک بە پێشمەرگەیەکی داماوی قوربانیی کوردایەتیدا لە قەرەداغەوە بۆ شارباژێر بۆ لێپرسراوێکی تری هاوڕێی دەنێرێت، تەنها بۆ ئەوەی پێی بڵێت؛ "بۆم دەرکەوتووە خواردنی قەلی سپی لە هی ڕەش خۆشترە..".

من یەکەم جارم بوو نامەی ڕێکخستنی شار بۆ دەرەوە بەرم، کەسانێک هەبوون لەو تەتەرییەدا زۆر شارەزابوون و دەبووایە بەوان ئەو کارە بکرایە! هەر بۆیە وتم نەدەبووایە هەڵەی واهیم بکردایە چونکە بەڕاستی نەشارەزا بووم.

لە کارێزە دەرچووین بەرەو مالوومە. ئەگەرچی ڕێی گەڵاڵە دووردەکەوتەوە و هەردووکیان هاوتەریی دوو دۆڵ بوون، بەڵام چار ناچار بوو و دەبووایە نامەکانم بگەیەنایە. جگە لەوەش زۆرم دەربارەی کاک ئازاد بیستبوو و پڕبەدڵ حەزم دەکرد ببینم.

ساڵی ١٩٨٦، هێشتا گوندی مالوومە بۆردوومان نەکرابوو و قوتابخانە و ماڵەکانی مابوون. بارەگای پاسۆک لە قوتابخانەکەدا بوو، بە یەکەم پرسیار، یەکسەر مالوومەییەک دەستی بۆی ڕاکێشا و منیش بەرەو ئەوێ ڕۆیشتم. پێشمەرگەیەکی پشتکۆم کە یەکسەر زانیم شەهید حەمە قەمورە لەبەر دەرگاکە وەستابوو. یەکسەر هەواڵی گەیاندە کاک ئازاد و منیان بردە ژوورێکی پشتەوەی قوتابخانەکە کە ژووری کاک ئازاد بوو. کاک هیوا و خاڵە سەعید و ئەو شۆفێرەی لەگەڵمان بوون لەدەرەوە چاوەڕێی من بوون.

حەمە قەمور پاشتر بووە حسک و لە شاری سلێمانی بەدیل گیرا و لەگەڵ چەند هەڤاڵێکیدا گوللەبارانیان کردن. لە ڕاپەڕینەکەی ١٩٩١ وێنەکانی لە ئەمنە سوورەکە دۆزرانەوە کە چەند خولەکێک پێش گوللەبارانکردنی بەچاوبەستراوەیی گرتبوویانن. ئەو وێنانە و زۆر دۆکومێنتی گرنگی تر کەوتنە لای پاسۆک لە ڕاپەڕینەکەدا، ئەوکات من چەند ڕۆژێکی خۆمم بۆ سەیرکردن و پۆلێنکردنی ئەو دۆکومێنتانە تەرخانکرد.. وێنەکان ماون، بەڵام دۆکومێنەتەکانی تر کەس نازانێت چییان لێهات و دران بە کێ!. ئەو دۆکومێنتانە زانیاریی زۆر سەیر و گرنگی تێدابوون.

ئەو کاتەی کە من گەیشتم کاک ئازاد نووستبوو. کە چوومە ژوورەوە نیوە پاڵکەوتوو و لە کاتی هەستاندا بوو لەسەر جێیەکەی. پاش یەکترناسین،

نامەکانم لە پزووی شەڕواڵەکەم دەرهێنا و دامە دەستی. پێشمەرگەیەک هاتە ژوورەوە و بەخێرهاتنی کردم و دوو چای بۆ هێناین. من ئەوەندە کوردایەتیم لا پیرۆز بوو و ئەوەندەم ئازاد مستەفا بە کەسێکی گەورە دەزانی، دەستم باش گۆی نەدەکرد پیاڵە چاکە بگرم! بەڵام پاشتر هێوربوومەوە و لەگەڵ کاک ئازادا کەوتمە چا خواردنەوە و گفتوگۆ، سادەیی کاک ئازاد یارمەتیدەرم بوو تا زوو بێمەوە سەرخۆم. بەدەم خوێندنەوەی نامەکانەوە هەندێک جار پرسیاری رێکخستن و بارودۆخی شار و زانکۆی موسڵ و ئەو شتانەی لێدەکردم. کاک ئازاد، کەسێکی بێفیزی باریکەلەی باڵاناوەند بوو. لەکاتی قسەکردندا مژی زۆر قوڵی لە جگەرەکەی دەدا، ئەوکات جگەرەی بەهمەنی ئێرانیی دەکێشا.. ئەوەی من تێبینیم کرد زۆر کەم دەیهێشت نێوانی دوو جگەرەی زۆر بخایەنێت و یەکێکی تری دادەگیرساند. لە کاتی قسەکردنیشدا زوو زوو دەیگووت: ئەزانی.. ئەزانی.. و لە قسەکردنیشدا وشەی "هێندە"ی زۆر بەکاردێنا.

دیار بوو کاک ئازاد دەیزانی یان پێی گووترا بوو کە چۆن بیردەکەمەوە و کوردایەتی و ئایینم بە دوو شتی زۆر جیاواز و زۆرجاریش دژبەیەک دادەنا، هەربۆیە (ئەگەر هەڵە نەبم) بە مەبەستەوە رێڕەوی گفتوگۆکانی گۆڕی بۆ ئایین و کەوتە ستاییشکردنی پەڕتووکی نەهجولبەلاغەی عەلیی کوڕی ئەبو تالیب، بەبێ ئەوەی هیچ هۆکار و بۆنەیەک هەبووبێت.

ئەو پەڕتووکە و چەند دانەیەکی تری فارسیی لە تەنیشتەوە بوو. بە ئاماژەکردن بۆ نەهجولبەلاغە، لێی پرسیم؛ ئایا خوێندووتەتەوە؟ وتم بەڵێ. وتی رات چییە؟ وتم کتێبێکە بۆ کات و شوێن و نەتەوەیەکی دیاریکراو نووسراوە و هیچ شتێکی ئەوتۆی خۆمانی تێدا نابینمەوە کە جێی باس بێت! دیار بوو وەڵامەکەمی بەدڵ نەبوو! هەر بۆیە لە جیاتی وانەکانی "کوردایەتی" زۆرتر پێی لەسەر ئەو کتێبە داگرت و پاشانیش کەوتە ستاییشی سەڵاحەدینی ئەیوبی. ئێستاش وشەکانیم لە گوێدا دەزرنگێتەوە کە بە تووڕەییەوە باسی ئازایەتی و پیاوەتیی سەڵاحی دەکرد و دەیگووت "ریتشاردی شێردڵ شمشێرەکەی

لەدەست کەوتووەتە خوارەوە و سەڵاحەدینی ئەیوبی هێندە پیاو، هێندە مەرد، هێندە ئازا بووە، داویەتییەوە دەستی و شەڕی لەگەڵدا کردووەتەوە". ئێستاش لەو حەماس و وتاردانەی کاک ئازاد لەسەر سەڵاحەدینی ئەیوبی ناگەم و گرێیەکە هەر لام ماوەتەوە.

گفتووگۆکان لە بارەگایەکی پارتێکی "نەتەوەیی" و کێشەکانی ئەو سەردەمەوە! بوو بووە گفتووگۆی حوجرەیەکی مزگەوت و ئیتر کۆتاییەکەی بەوە شکایەوە کاک ئازاد بەرماڵێک یان بەتانییەکی داخست و دوو رکاعەت نوێژی کرد. منیش بەسەر سوورمانەوە سەیرم دەکرد و بەخۆمم دەگووت؛ هەموو پزووی شەرواڵەکەت پڕ بکە لە کوردایەتی و ئەگەر لەسەری بگیرایتایە بێگومان دەبووی بە پەتی سێدارەوە، کەچی سکرتێری حیزبەکەشت بەو جۆرە لە جیاتی وانەی کوردایەتیت دابدات، باسی نەهجولبەلاغە، ئازایەتیی سەڵاحەدینی ئەیوبی و لە نێوان نیوەڕۆ و عەسریشدا دوو رکاعەت نوێژت بۆ بکات. سەرباری ئەوانەش ناوبەناو لە قسەکانیدا ئەگەر بیویستایە یەکێک بشکێنێت یان رەخنەی لێبگرێت، جنێوی بەکاردێنا! ئەمەیانم هەر زۆر پێ سەیر بوو! بەتایبەتی ئەوکاتانەی کە جنێوەکانی تۆختر دەکردەوە و دەیگووت ...ترین.. ئەم جنێوانەی کاک ئازاد لە وتارەکانیشیدا رەنگی دابووەوە و من تۆمارێکی دەنگییم لەلایە کە قسە بۆ هاوبیرانی پاسۆک دەکات، بێبەش نییە لەو جۆرە جنێوانە.

جنێودان لەناو پاسۆکدا ناوبانگێکی زۆری هەیە، کاک ئازاد تاکە رابەری ناو پاسۆک نەبووە کە لە قسەکانیدا جنێوی بەکارهێنابێت.. نازانم دروست ئەم کلتووری جنێودانەی ناو پاسۆک لەکوێوە سەری هەڵداوە.. بەڵام تەنانەت حەمەی حاجی مەحمودیش لە یاداشتەکانی خۆیدا باسی کردووە و وتویەتی: پاسۆکەکان بیانویستایە تەنانەت ستاییشی یەکێکیش بکەن! هەر دەیانگوت: سەگبابە پیاوی چاکە!.. کاتی خۆشی حەمە سەعید حەسەن لە وتارێکیدا لەسەر کاک حەکیم کاکەوەیس کە نووسیبووی (پاسۆک مۆزەخانەی جنێوی کوردییە) زۆر پێی قەڵس بووم! بەڵام لەوەدا زۆر تەواوی وتووە. من چەند

جار گوێم لە سەرکردەکانی پاسۆک بووە بە پێشمەرگەکانی لای خۆیانیان زۆر جنێوی سووکیان وتووە کە بێزم نایەت لێرەدا بیاننووسم.. بڵێی ئەم کلتووری جنێوە لەو هەندە سەرسەری و چەقۆکێشانەی ناو کاژێکەوە (یان لەسەر کاژێک حساب) دانەکەوتبێت بۆ ناو پاسۆک؟! هیوادارم بەهۆی ئەم قسانەوە هەندێک لە کۆنە هاوبیرانم بەیادی ئەو کلتوورەوە جنێوبارانم نەکەن!

من، تاسابووم، وەک لە بانێک بەرمبدەیتەوە وابووم! خوا خوام بوو وا زوو لە نوێژەکەی نەبێتەوە تاوەکو باش خۆم کۆبکەمەوە و هۆشم بێتەوەبەر کە ئایا چی روودەدات. پاش ئەوەی لە نوێژ تەواو بوو چایەکی تریشیان بۆ هێناین. بەدەم چاخواردنەوەی دووەمەوە باسەکەم گۆڕی و هێنامە سەر رێکخستنی هەولێر وکە چۆن پێویستە لەوێ پاسۆک رێکخستنی هەبێت یان رێکخستنی بەهێز بکات. باسی هاوڕێیەکی زانکۆمم بۆ کرد کە خەڵکی هەولێرە و زۆر نەتەوەیییە و گرنگە زۆر ئاڕاستە بکرێت تاوەکو رێکخستنی پاسۆک لەوێ گەشە بکات. کاک ئازاد ناچار بوو بێتە باسەکەوە لەگەڵما و وتی زۆر باشە، من نامە دەنووسم تا کاک ئاراس (هەژار کامەلا، ئێستا، ٢٠١٨ لە ڤیەننا دەژی) کە ناوی نهێنیی ئەو هاوبیرە هەولێرییە بوو بخەنە ناو (یەکێک لە خەتەکانی رێکخستنەکان)ی هەولێرمانەوە. ئەم قسەیەی کاک ئازاد تۆزێک ئاهێکی پێدا هێنامەوە و کەمێک عەلی و سەڵاح و ئەڵڵاوهوئەکبەری نوێژەکانی بیربردمەوە.

کاتی قسەکردنمان بەرەو تەواوبوون دەچوو و پێش خواحافیزی پێی وتم بۆ نابی بە پێشمەرگە، منیش وتم کاک ئازاد من ئێستا هەر خۆم نیم، لەدەرەوە خەڵکم لەگەڵە و حەزیش دەکەم بزانم سەرەتا خوێندنەکەم چیی بەسەردێت پاشان بڕیاری ئەوە دەدەم. ئیتر ناوی چەند کەسێکی دامێ لە دۆڵی شینکایەتی و سەفرە کە یەکێکیان (ع. ش. ع) بوو، تا ئەگەر کارێکم هەبێت ئەوانی لێ ئاگادار بکەمەوە. بارەگای سەرکردایەتیی پاسۆکم جێهێشت و بەرەو شینکایەتی کەوتینە رێ.

دنیا هێشتا هەر گەرم بوو، بە دەم جگەرە کێشانەوە بیرم لەو نوێژە بێ-دەستنوێژەی کاک ئازاد دەکردەوە. چونکە دیار بوو کە من چوومە ژوورەوە تازە لەخەو هەڵدەستا و بەپێی دابونەریتی عەرەبەکانیش هەر کەسێک دەستنوێژی هەبێت و خەوی لێبکەوێت ئەوا دەستنوێژەکەی دەشکێت!.

ئەم ئیسلامەتییەی کاک ئازاد، تەنانەت لە پێڕەو و پرۆگرامی پاسۆکیشدا ڕەنگی دابووەوە، یەک لە مەرجەکانی ئەندامەتیی پاسۆک ئەوەبوو کە دەبێت خوداپەرست بێت.. پاشتریش بۆم دەرکەوت کە بۆچی کاک ئازاد بەناوی عەلی-یەوە نووسینەکانی بڵاودەکردەوە، تومەس گرنگترین پەڕتووک بەلایەوە نەهجولبەلاغە بووە و گەورەترین کەسایەتیش بەلایەوە عەلیی کوڕی ئەبو تالیب!. کوردایەتی هەرگیز نەیتوانی هێڵێک لەنێوان خۆی و ئایین، بەتایبەتی ئیسلام دابنێت.. دیارە کاک ئازاد تاکە ڕابەر نەبووە کە بەوشێوەیە خوداپەرست یان باشترە بڵێم ئیسلامی بووبێت. پاش ڕاپەڕینی ١٩٩١ی باشووری کوردستان، یەکەم ڕووبەڕوو کە لەگەڵ مەسعود بارزانیی سەرۆکی پارتی کە لەلایەن یەکێتیی قوتابیانی سەربە پارتی کراوە، لە وەڵامی پرسیاری کە باشترین کتێب بەلای ئەوەوە چییە؟ وتویەتی: قورئان. من چەند جارێکیش گوێم لێی بووە وتویەتی کەس لە خۆم بە موسڵمانتر نازانم.

مام جەلالیش کە ساڵانێکی زۆر ڕابەرێکی دیاری سۆشیاڵ-دیموکرات بووە لە کوردستان، وێنەییم دیوە لەگەڵ ئیسلامییەکاندا نوێژی کردووە، یان حەجی کردووە.

نەوشیروان مستەفاش، هەردەم بەوە ناسرابوو کە کەسێکی عیلمانی و مارکسییە. کەچی لەم دووایانەدا وەک ئیسلامییەک ڕەفتاری کرد و هەرچی ئیسلامی و ئیخوانی هەبوو لە خۆی و لە بزووتنەوەکەیی کۆکردەوە. بەڕادەیەک هەموو پۆستە گرنگەکانی گۆڕانی دایە ئیخوانییەکان، هەر ئەمەش بوو بووە هۆی کوژانەوەی مۆمی کوردایەتییە مۆدێرنەکەی و ئەوەندەی ئیسلامی سیاسی سوودی لە گۆڕان بینی ئەوەندە کوردایەتیی نەبردە پێشەوە..

ئەوە یەکێک بوو لە کارە خۆکوژییەکانی بزووتنەوەی گۆران، کە من پێموایە نوێترین و دواهەمین بزووتنەوەی کوردایەتییە لە کوردستاندا.

کورد دەڵێت: بۆ چی چووم و تووشی چی بووم! ئەمە رێک ئەوە بوو کە ئەو پاشنیوەڕۆیە بەسەر مندا هات! لە سلێمانی خۆمم بۆ زۆر گفتوگۆی هزری و نەتەوەیی و چی و چیی تر ئامادە کردبوو! بەڵام جگە لە باسکردنی رێکخستنی هەولێر ئەوانی تر بە خەویش لە کەسێکی وەک ئازاد مستەفا بمدیایە باوەڕم نەدەکرد. لەو دانیشتنە کورتەمدا بۆم دەرکەوت کە پاسۆک بۆچی گەشەی نەکردووە و ئەو تەنزەشی کە زۆرتر برادەرانی یەکێتی بە پاسۆکیان دەگووت "مەنجەڵێک یاپراخ بەشیان دەکات" زۆر نزیک بوو لە راستییەوە.

بۆ من ئاسان نەبوو کە باوەڕ بەوە بهێنم کە سکرتێری حیزب بەو شێوەیە بیربکاتەوە، کەسانێک هەن بۆ ئەو باوەڕە خۆیان بە کوشت دەدەن، لە بەندیخانەکاندا ئەشکەنجە دەدران، کە کاک ئازاد خۆشی پێشتر یەک بووە لەو زیندانییانە، کەسانێک هەبوون چاوەڕێی پەتی سێدارە بوون، یاخود لە رێکخستندا هیوایەکیان بە کوردایەتیی ئەو حیزبە هەبوو.. کەچی نە دەیانزانی کوردایەتی چییە! نە دەشیان زانی کاک ئازاد کێیە، بیری چییە و ئەو چۆن لە کوردایەتی یان سۆشیالیزمی نەتەوەیی تێگەییشتووە. نە کەسیش پێی دەگووتن کوردایەتی چییە و چۆن دەخورێت!

پێشتر وتم، تاکە شت لەو گەشتەمدا بۆ مالوومە و بینینی ئازاد مستەفا ئەو باسەی بەهێزکردنی رێکخستنی هەولێر بوو. پاشتر کە کاک (ئاراس - هەژار کامەلا)ی هاوڕێ هەولێرییەکەم بینی، ئنجا زانیم کە چەند هەڵە بووم و ئەوەش ئەوە نەبوو کە کاک ئازاد باسی کرد. بە کاک هەژار کامەلام وت؛ کاک ئازاد بڕیاری داوە تۆ بخاتە ناو یەکێک لە هێڵەکانی رێکخستنەکانی پاسۆکەوە لە هەولێر. کاک هەژار وتی بابە خەتی چی و رێکخستنی چی و حاڵی چی! من لێرە، لەم هەولێرە گەورەیە هەر خۆمم و بەس! جارجارە کەسێک لە سلێمانییەوە دێتەلام و کۆبوونەوەم لەگەڵدا دەکات، یان من خۆم لە هەولێرەوە دەچم بۆ کەرکوک بۆ کۆبوونەوە و خۆشم نامەکانی خۆم بۆ

ڕێکخستن تا کەرکوک دەبەم تا لەوێوە بگاتە سلێمانی! ئێستا، پاش ئەو هەموو ساڵە، هەر جارێک من و کاک هەژار کامەلا یەکتر ببینینەوە بە پێکەنین و تەنزەوە باسی هێڵەکانی ڕێکخستنی پاسۆک دەکەین لە هەولێردا! سوپاس بۆ هەژار کە بۆ ئەم نووسینەم گەلێک تێبینیی جوانی دامێ و زۆر ڕووداویشی بیرخستمەوە..

بەڕاستی زۆر بەخۆمدا شکامەوە کە درۆی هاوبیرانمم بۆ کاک هەژار کامەلای هاوڕێم گواستەوە. ئەوان بە منیان گووت تەنها ڕێکیبخە، ئیدی خۆمان دەیخەینە هێڵێکەوە.. نەمزانی کاک هەژار ئەو شەرەفە مێژووییەی پێدەبڕێت و دەبێتە یەکەمین ڕێکخستنی پاسۆک لەو هەولێرە گەورەیەدا و خۆشم هەمان شەرەفی مێژوویم پێدەبڕێت کە یەکەم هەولێریم کردە ڕێکخستنی درۆکانی پاسۆک.. هەڵبەت جارێ من هەر باسی ١٩٨٦ دەکەم. واتە پاسۆک نەیتوانیوە لە ماوەی زۆرتر لە ١٠ ساڵی کارکردنیدا تەنها یەک کەس لەو هەولێرە ڕێکبخات! ئنجا لەوەوە بڕوانە دروشمی گەورەی کوردستانێکی ئازاد و گەلێکی یەکسان!.

درۆکانی پاسۆک، درۆکانی کاژیک یان درۆکانی کوردایەتی کە لەم نووسینەدا بەکارهێنراون، کۆمەڵێک دەستەواژەی ناخۆش و تووڕەکەرن. بەڵام هیچ وشەیەکی ترم نەدۆزییەوە کە ئاماژە بێت بۆ کارێک یان وتنێکی ناڕاست.. ناچارم وشەی درۆ بەکاربهێنم..

ئەو گفتوگۆ ئایینییانە و باسوخواسی ڕێکخستنی هەولێر و پێشخستنی هەموو ئەو شتانە بوو کە لە یەکەم بینینم لەگەڵ کاک ئازادا ڕوویاندا. ئێستا (٢٠١٨) زۆرتر لە سی ساڵ بەسەر ئەو بەسەرهاتانەمدا تێدەپەڕن و کاک ئازادیش بەداخەوە بەگەنجی و بەهۆی نەخۆشییەوە لە تاراوگە سەرینایەوە و لە ژیاندا نەماوە.. زۆر پێکەنینم بەخۆم دێت کە ئەوەندە کەسێکی سادە بووم و دوای ئەو هەموو دروشمە درۆ و دەلەسانەی پاسۆک کەوتبووم و لە هەندێک کات و باریشدا بەهۆی پاسۆکەوە پاشتر خەریک بوو بەرەوڕووی مەرگ ببمەوە کە باسکردنی لەم نووسینەدا بەپێویست نازانم.

لەڕاستیدا زۆر حەزم دەکرد ئێستا کاک ئازاد لە ژیاندا مابایە، چونکە چ لە زیندان و چ لە پێشمەرگایەتی و کوردایەتیدا کەسێک بوو تاڵاوی زۆری بینی.. شایانی ئەوە نەبوو بەو زوویە شێرپەنجە کۆتایی پێبهێنێت. حەزیشم دەکرد بزانم ئێستا وەڵامی ئەو هەموو پرسیارەی منی دەربارەی کوردایەتی و ڕووداوەکانی ناو پاسۆک چۆن دەدایەوە.. بەداخەوە ئەویش یەکێک بوو لە قوربانییەکانی کوردایەتی.

پێش ئەو سەردانەم بۆ مالوومە، بەرکەوتەکانی من لەگەڵ کوردایەتی بریتیبوون لە خوێندنەوە، خۆپیشاندانی خوێندکاران لە نیوەی یەکەمی هەشتاکان و کارکردنم لە ڕێکخستنی پاسۆک کە زۆرتر کۆبوونەوە بوو.. بەڵام سەردانی من بۆ مالوومە و بینینی یەک لە هێماکانی ئەوکاتی کوردایەتی بۆ من بریتی بوو لە شۆکێکی گەورە و پاشانیش پەی بردن بوو بە هەندێک سەرەداوی درۆکانی کوردایەتی. ئەگەرچی چەند ساڵێکی خایاند.

کوردایەتی، ئەو وشە هەژارەی کە لە باری زمانەوانی و مێژووییەوە تەمەنی سەدەیەک نابێت. وەرگێڕدراوێکی سەقەتی عروبە و کتێبەکانی ساتیع ئەلحەسری و عەفلەق و قەومییەکانی تری عەرەبە و کوردێنراوە، تەنانەت کلێشەی بینای حیزبیی هەردوو کاژیک و پاسۆک هەر هەمان ئەوەی حیزبی بەعسە. حیزبی بەعس سەرکردایەتیی نەتەوەیی و هەرێمیی هەبوو، پاسۆکیش هەمان کلێشەی وەرگێڕاوە و بەپێی پەیڕەو و پڕۆگرامەکەی دوو جۆر سەرکردایەتیی هەبووە، سەرکردایەتیی نەتەوەیی و سەرکردایەتیی هەرێمی! پێش ئەویش کاژیک کە کورتکراوەی (کۆمەڵەی ئازادی و ژیانەوە و یەکێتیی کورد)ە، هەمان وەرگێڕانی حیزب (کۆمەڵەی)ی بەعس (ژیانەوە)ی عەرەب (کورد)ە و عەرەبەکە کراوەتە کورد! لە ڕۆژهەڵاتیش پەرچڤەیەکی خراپی پان-ئێرانیستەکانە و باندۆرێکی زۆری ئەوانەی باشووری بەسەرەوەیە. هی ڕۆژئاوا

تاوەکو هەنگاوی دامەزراندنی پەیەدە، هەر هەمانی ئەوەی باشوور بوو، ماوەیەکی زۆر هەردوو پارتی و یەکێتی مۆنۆپۆلی کوردایەتییان لە رۆژاوادا کردبوو و هەموو حیزبەکانی رۆژاوا یان سەربە پارتی بوون، یانیش یەکێتی، دیارە زۆربەشیان پەیوەندیی سەیریان بە موخابەراتی داگیرکەری سوورییەوە هەبوو. لە باکووریش تا ماوەیەکی زۆر لەژێر باندۆری هزری تۆرانی و کوردایەتییەکەی باشوور بوو تاوەکو ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیستەم و گەشەکردنی پەکەکە.

کوردایەتی، هەرگیز نەیتوانیوە خۆی لەگەڵ ژینگەی کوردستان و کوردا بگونجێنێت، ئەگەرچی ئەو کورد-ستان بووە و ئەویش کورد و ئەمیش کورد-ایەتی و وشەی "کورد" لە هەرسێکیاندا ناوکۆییە، بەڵام بیر و چەمک و مێژوویان ناوکۆیی نییە. هەربۆیە هەمان ئەم کوردایەتییە لە زۆر کات و باردا بووەتە بەڵایەکی ناگەهان بەسەر خودی کورد و وڵاتەکەشیدا کە کوردستانە. کوردایەتی کوردکوژەیە.

هەمان ئەم کوردایەتییە، لە هەر یەک لە بەشەکانی کوردستان بە بیرە ناسیۆنالیستی و شۆڤێنییەکانی فارس و تورک و عەرەب نەخشێندراوە و شتێکی سەیروسەمەرەی لێدەرچووە کە نە تیۆرییە، نە ئایدۆلۆژیایە، نە فەلسەفەیە و نە تەنانەت بووەتە پەیڕەو یان دابونەریتێکی سیاسی! هەر ئەمەشە بووەتە هۆیەکی گرنگ کە چ تورک، فارس و عەرەب زۆر بە ئاسانی ئەم کوردایەتییە بەکاربهێنن بۆ تێکشکاندنی خودی کورد، کوردایەتی و کوردستان. چونکە پایە گرنگەکانی ئەم کوردایەتییە لە هەمان بیرە ناسیۆنالیست و شۆڤێنییەکانی ئەمانەوە وەرگیراوە و بە چەند بەیت و دێڕە شیعری خانی و حاجی و ئەوانی تر رووپۆشکراوە. هەر بۆیە بۆ ئەوان زۆر ئاسان بووە دژی خودی کورد بەکاریبهێنن.

قوتابخانەی کوردایەتی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیست لەلایەن کۆمەڵێک خوێندەوار و کۆلکە خوێندەوارەوە، وردە وردە لە هەردوو شاری مەهاباد و سلێمانی سەری هەڵدا و پاشانیش زۆرتر لە سلێمانی گەشەی کرد و بە ناوچەکانی تردا بڵاوبووەوە. ئەو خوێندەوارانە تاکە سەرچاوەیان نووسینە عەرەبی، فارسی و تورکییەکان بووە و هەر ئەو سەرچاوانەش بوون بوونە هۆی دروستکردنی کوردایەتی!

لە ئەستەنبوڵ کە کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی دامەزرا. پێش ئەوان کورد بەلای ئەوانەدا نەچوو، پاش دامەزراندنی ئەو کۆمەڵەیە ئەوانیش هاتن هەمان کۆمەڵەی تەعالی و تەرەقی-یان وەرگێڕا بۆ کوردی بە هەمان پرنسیپ و ئاواز و مەقامی تورکەکانەوە! واتە هیچ کاتێک کورد و رۆشنبیرانی دەستپێشخەرییان نەکردووە، هەردەم وابەستە و دواکەوتەی بیری عەرەبی، تورکی و فارسی بوون.

کوردایەتی، لاساییکردنەوەی بیرە بێگانەکانی تورک، عەرەب و فارس بووە. هەرگیز جگە لە ناوەکەی، ناوەڕۆکی ئەگەر بووبێت خۆماڵی نەکراوە. لاساییکردنەوەکە لە زۆر کات و باردا بە خراپە و کارەسات شکاوەتەوە. وەک ئەوە وابووە لاسایی دروستکردنی بۆمبێکی ئەتۆمیی کردبێتەوە، سەرئەنجام چونکە نەیزانیوە بەکاریبهێنێت، بۆمبەکە بە خۆیدا تەقیوەتەوە و کەوتنێکی خراپ کەوتووە. هیچ کاتێک نە ئایین و نە رووداوەکانی رۆژی بۆ پێشخستنی کوردایەتی بەکارنەهێناوە. ئاسیایی-یە دوورەکان، لەوانە چین، ژاپۆن و ئەوانی تر بەشێوەیەکی وا سوودیان لەلاسایی وەرگرت کە توانییان گەورەترین کلتوور و ئابووریی نەتەوەیی بۆ خۆیان و وڵاتەکەیان بەدەستبهێنن. بەڵام لاساییکردنەوەی کوردایەتی بووە کارەساتی تەقینەوەی ئەو بۆمبەی کە دەیویست دروستی بکات.. لە هیچ کات و بارێکدا نەیتوانی سوود لە ئیسلام، دیموکراسی، کۆمۆنیزم و تەنانەت دنیای مۆدێرن و تەکنەلۆجیا وەربگرێت و هەر بە پریمیتیڤی مایەوە.. بۆ هەر رووداوێکیش کە روویدابێت زۆر سادانە شیکاری بۆکردووە، بەلای کوردایەتییەوە ئەوەی بەسەر کورد و کوردستاندا

هاتووه و دێت، یان بەهۆی ئەوەیە کە دوژمنەکانمان دڕندەن! یان کورد بێکەسە.. ئەم شیکارییە زۆر سادەیە.. هیچ دوژمنێک گوڵبارانت ناکات و هیچ نەتەوەیەکیش پس مام و خوارزای تر نییە!

کورد پێشتر، جگە لە کۆمەڵە دیوانێکی هۆنراوە کە لە نێوان مەلا و کەمینەیەکی زۆر کەمی خەڵکیدا بە دەستنووس لەبەری گیراوەتەوە و خوێندراوەتەوە، هیچ سەرچاوەیەکی تری هزریی تایبەت بەخۆی نەبووە! ئەوانی تر هەموویان تایبەت بوون بە کتێبە ئیسلامییەکان. لێرە و لەوێ قاوەخانەیەک یان دیوەخانێک حیکایەتخوانێکی تێدابووە و چیرۆکەکانی رۆستەم و زۆراب و خورشید و خاوەر و هەندێکی تر خوێندراونەتەوە.. هەربۆیە خوێندەوارانی کورد لە سەرەتای سەدەی بیستەم هیچ سەرچاوەیەکی وایان لەبەردەستدا نەبووە بۆ دروستکردن و رێکخستنی کوردایەتیەکەیان. بۆیە ناچار پەنایان بۆ کتێبە عەرەبی، فارسی و تورکییەکان بردووە و لەوانەوە و لە بیری ناسیونالیست و شۆڤێنی و پان-ئێرانیزم، عروبە و تۆرانی، کوردایەتییەکەیان داڕشتووە و هەندێک دێڕە شیعری خانی و حاجی قادریشیان بۆ کردووەتە بەهانە. واتە رووکەشێکی بیری بێگانە بووە بە هەڵبەست و بەیتە کوردییەکان.

زنجیرەی بیر و هزری کورد لە سەرەتای سەدەی بیستەم مێژوویەکی دوور و قوڵی نەبووە، بەبێ هیچ گەشەکردنێکی سروشتی و بوونی بیریارگەلێک ویستوویەتی لە هیچەوە ئایدۆلۆژیاگەلێکی بێگانە لە چوارچێوەی کوردایەتیدا بکوردێنێ! نەبوونی ئەو ماوە سروشتییەی هزری کوردی وایکرد کە کوردایەتییەکی سەقەتی بێ ناسنامە و بێ پێناسە بێتەکایەوە. هەربۆیەشە تاکو ئێستا کەس نازانێت کوردایەتی چییە، پێناسەی چییە و دەیەوێت کوردستان و کورد بە کوێ بگەیەنێت! تەنانەت پێناسەشی بۆ وشەی ئازادی نییە!

ئەم بیرە لەرزۆک و تاراوەیەک بێ بنەمایە، هیچ کاتێک نەبووەتە رێکخەرێکی مۆراڵیانە بۆ کردەوە و خەباتی تاکەکانی کورد. هەربۆیە بەناوی ئەم

کوردایەتییەوە، باشترین شت کراوە تاوەکو قێزەونترین شت و زۆر جارانیش بووەتە هۆی تێپەڕاندنی کۆمەڵێک هێڵی سووری مۆراڵی و دابونەریتی خودی کورد خۆی.

بەناوی کوردایەتییەوە، پێشمەرگە گەورەترین جەنگی بەرپاکردووە، نەبەردی بێوێنەی ئەنجامداوە، هاوکاریی ماددیی کۆکردووەتەوە بۆ هاوزمانانی کورد، یارمەتیی خەڵکی کوردستانیی ناکوردی پێداوە. لە بەرامبەر ئەمانەشدا هەر بە ناوی ئەم کوردایەتییەوە، دزی و فزی و گەندەڵی و سازش و خاکفرۆشتن و ئاشبەتاڵ و کوشتن و براکوژی و کچ لاقەکردن و زۆر زۆری تریش کراوە.. ئەمانەی دوواییان بووەتە خەسڵەتە دیارەکانی ئەم دواییەی کوردایەتی و رۆژانە بەچاوی خۆمان دەیانبینین و بەگوێی خۆمان دەیانبیستین..

بەناوی کوردایەتییەوە، ویستمان ببینە خاوەن حکومەت، حکومەتی هەرێم و پەرلەمانی کوردستانمان پێی دامەزراند. هەر بەناوی کوردایەتیشەوە ئەو حکومەت و پەرلەمانەمان کردە مەسخەرەی مێژووی نوێمان. لە مێژووی ئەو حکومەتەماندا هەر بەناوی کوردایەتییەوە، سوپاکانی ئێراق، ئێران و تورکیامان هێنایە سەر یەکتری و وڵاتیشمان کردە مۆڵگەی میت و ئیتلاعات و ئیسلامییەکان.

کوردایەتی، ئەوەندەی رووخێنەر بووە، دروستکەر نەبووە. لەمەیاندا ناچارم لە پاسۆکەکەی ئەوسای خۆمەوە دەستپێبکەمەوە! کۆتایی هەفتاکان، ئەوکاتی کە پاسۆک لە لووتکەی کوردایەتییەکەی و گەشەسەندنیدا بوو و لەبەرامبەریشدا ئێراق لەوپەڕی دەستەڵات و دەوڵەمەندییدا بوو. پاسۆک دەیویست بە هەموو ئەقڵێکییەوە بیرووخێنێت و ئەو بەشەی باشووری کوردستانی لێ جیابکاتەوە و پاشان بچێت بۆ بەشەکانی تری کوردستان. دیارترین کار و پلانی پاسۆک بۆ ئەو مەبەستە دوو چالاکی بوو کە سەرئەنجام بووە یەک لە هۆکارە بەهێزەکانی گواستنەوەی زانکۆی سلێمانی لە

سلێمانییەوە بۆ هەولێر و لەوێش ناوی نرا سەلاحەدین، ئەو سەلاحەدینەی کە کاک ئازاد زۆر سەرسام بوو پێی!

چالاکیی یەکەم بە سەرۆکایەتیی کەسێک بوو کە ئێستاش لە ژیاندا ماوە و من چەند نامەیەکیم لایە کە بۆی ناردووم، هەڵکوتانە سەر بەشی ناوخۆیی زانکۆی سلێمانی بوو لە گەڕەکی گۆیژە و بە جەڵەب خوێندکارە عەرەبەکانیان بە بیجامەوە لەگەڵ خۆیاندا بردە دەرەوەی شار بۆ دروستکردنی فشار لەسەر ئێراق!

چالاکیی دووەم کوشتنی چەند مامۆستایەکی زانکۆی سلێمانی بوو کە زۆربەیان عەرەب بوون و ئەگەر هۆشم بە هەڵەمدا نەبا هندستانییەکیشایان تێدا بوو! کوردایەتی دەبێت ئەوە بهێنێتە پێش چاوی خۆی، مامۆستایەکی هەژاری هندستانی، بۆ پەیداکردنی نانێک بۆ خێزانەکەی و لە تاو برسێتیی وڵاتەکەی هەزاران کیلۆمەتری بڕیوە و گەیشتۆتە سلێمانی، لەوێش بە گوللەی کوردایەتی کۆتایی بەژیانی بێت و تەرمەکەی بڕواتەوە بۆ کەسوکاری لە هندستان.. ئەوە یەک لە هەزاران کارەساتەکانی کوردایەتییە.

ئەم پاسۆکە بچکۆلەیە، ئەمانەی لە سلێمانیدا ئەنجام دا و بووە هۆی یەک لە هۆکارە گرنگەکانی گواستنەوەی زانکۆکە لە شارەکە. ئەمە دەبێتە گەورەترین-رووخێنەرترین کارێک کە پاسۆک کردبێتی و خودی خۆم هیچ کارێکی بنیاتنەرم لەو پاسۆکەدا تا دامەزراندنی بەرەی کورستانی نەدیوە! چونکە پاشتر پاسۆک یەکێک بوو لە هاندەر و دروستکەرانی بەرەی کوردستانی کە دیارە ئەو بەرەیە بە ڕێنمایی ئێران هاتەکایەوە. تەنانەت کاک ئازاد کتێبێکیشی بەناوی بەرەی کوردستانییەوە نووسی و پێموایە دەبێتە باشترینی نووسینەکانی. پاشتر هەر لەدوای ڕاپەڕینەوە کرۆکی بەرەی کوردستانی دەرکەوت و بووە درۆیەکی تری کوردایەتی و لایەنەکانی ناوی کەوتنە یەکتری بڕانەوە.. لایەنەکانی بەرەی کوردستانی هیچیان ڕاستگۆ نەبوون لەگەڵ یەکدا، دێفاکتۆیەکی نەخوازراو بوو بۆ هەموو لایەنەکان و هاتبووەکایەوە. بۆ نموونە پاش ڕاپەڕینی ١٩٩١ کە پاسۆک دەستی کرد بە

چالاکی لە هەولێر و دەوروبەری، ڕۆژی ٢٧ی مایی ١٩٩١ کۆمەڵێک دروشمی پاسۆک لە ڕواندز، بێخاڵ، گەلی عەلی بەگ و سۆران و دیانا بە سەرپەرشتیی من و هەژار کامەلا هەڵواسرا. بۆ یەکەمجار لە مێژوودا دار و دیوارەکانی ئەو ناوچەیە ناو و دروشمی پاسۆکی بینی. ئەوەندەی نەبرد پارتی هەرچی دروشمەکانی پاسۆک هەبوو لێی کردەوە و دڕاندنی، چونکە ناوچەکەی تەنها و تەنها بە سنووری خۆی دەزانی! ئەوە ڕاستینەی پەیوەندیی ناو لایەنەکانی بەرەی کوردستانی بوو! بە مەرجێک پەیوەندیی پاسۆک و پارتی زۆر لەوانی تر باشتر بوو! لەوەوە بڕوانە پەیوەندییەکانی ئەوانی تر.

لێرەدا باسکردنی ئەو دوو نموونەیەی پاسۆک دوو مەبەستم هەیە؛ یەکەمیان، پاسۆک کە بچووکترین و وەک هەندێک کەس بانگەشەی بۆ دەکەن "پاکترین"ی لایەنەکانی باشووری کوردستان بووە، بەو شێوەیە کوردایەتیی کردووە. دووەم، هەر لە پاسۆک و مەنجەڵە یاپراخەکەیەوە بەراوردی حیزبە مامناوەندی و گەورەکانی تری کوردستان بکە و بزانە ئەوان چۆن و بە چ شێوەیەک کوردایەتییان کردووە!

سەرباری ئەم لایەنە ڕووخێنەرەی کوردایەتی، لایەنێکی ئەرۆگانتیشی هەیە کە کەم لە لایەنگرانی دان بە هەڵەکانی کوردایەتیدا دەنێن. بۆ نموونە دەربارەی گواستنەوەی زانکۆی سلێمانی کە پاسۆک گەورەترین هۆکاری بوو و بردنەدەرەوەی خوێندکارانی عەرەب لە بەشی ناوخۆیی زانکۆ و تیرۆرکردنی ئەو مامۆستایانە، زۆر گفتوگۆم لەگەڵ ئەم و ئەودا کردووە، بەڵام کەمیان دان بەو هەڵەیەدا دەنێن! ئەدی ئەوانەی دەمانچەکەیان دایە ئەو لاوە چوارباخییە کەم ئەزموونەی بچێت مامۆستایەکی زانکۆی بەناوی خەبات و کوردایەتیەوە پێ بکوژێت هێشتا هەندێکیان لە ژیاندا ماون و خۆیان بە حاجی و خانی ناگۆڕنەوە لە کوردایەتیدا و هیچ شتێکی ئەوتۆ بەسەرخۆیاندا ناهێنن.

هەر بەهۆی ئەو بیرەشەوەیە، کە تا ئێستا نەماندیوە و نەمانبیستووە لە پای هەڵەیەکدا، ئەندامێکی سەرکردایەتی، فەرماندەیەکی لە شەڕدا شکاوی پێشمەرگە، وەزیرێک، بەڕێوەبەرێکی گشتیی ناو لایەنەکانی کوردایەتی وازی لە

کارەکەی هێنابێت و بە ئێمە بڵێ بمبوورن من هەڵەم کرد و شایەنی ئەم شوێنە نیم. چ جای ئەوەی وەک شەرڤانێکی ساموراییی-ی ژاپۆنی لە پای هەڵەیەکی بچووکدا، شمشێرەکەی بەبەرچاوی خەڵکییەوە لە سەری دڵی بدات و کۆتایی بە ژیانی خۆی بهێنێت.

هەر ساڵی ١٩٨٦ چەند جارێک سەردانی گوندی سەفرەم کرد لە شینکایەتی. ئەم گوندە وەک ناوچەیەکی ئازادی بازرگانی وابوو. لە نێوان باشوور و رۆژهەڵاتدا. شتومەک ئەمدیو و ئەودیو دەکرا. پێموابێت لە گوندی زەروون کە دەکەوتە بەری سنووری رۆژهەڵاتەوە بنکەی گومرگی حیزبی دێموکراتی کوردستانی رۆژهەڵاتی لێبوو. لەملاتریشەوە گومرگی یەکێتی. ئەوەی یەکەمجار لە سەفرە زۆر سەرنجی راکێشام! زوو زوو کۆمەڵێک چەکدار، هەموویان یەک دەست و یەک رەنگ جلی کوردییان لەبەردابوو و بارە هێستری زۆریان پێبوو کە چەکی وەک هاوەن و هی مامناوەندیی تریان لە بارەکانیاندا پێبوو. لەگەڵ هەر یەک لەو دەستانەدا چەند پێشمەرگەیەکی یەکێتیی لەگەڵدا بوو. ئیتر کۆمەڵێک جلی خاکی، کۆمەڵێک خۆڵەمێشی و بەو جۆرە. تومەس چەند تۆپێک کوتاڵیان بۆ دووریبوون و وەک دەستەی دیدەوانی دەهاتنە پێش چاوم. پاش پرسیارکردن بۆم دەرکەوت ئەمانە هەموویان سەربە سوپای پاسدارانی ئێرانین و فارسن و جلی کوردییان لەبەردایە. بە رێککەوتن لەگەڵ یەکێتی ئەو چەکانە بۆ دیوی باشوور دێنن. یەک لە درۆ گەورەکانی کوردایەتی لەو پرۆسەیەدا ئەوە بوو کە ئەو پاسدارانە بە جلی کوردییەوە بە بنکەی گومرگ و پێشمەرگەی حیزبی دیموکراتدا هاتنە ئەمدیوەوە! ئەو کات شیعرەکەی مام هێمنم بیرکەوتەوە:

کوردە لە سایەی حیزبی دیموکرات؛

حیزبی دیموکرات تۆ ئەدا نەجات؛

بژی دیموکرات.. بژی دیموکرات..

هێزی پێشمەرگەی یەکێتی، باشترین و رێکخراوترین هێزی پێشمەرگەی کوردستان بوو تا ئەو سەردەمە. ئەم هێزە نەبەردی زۆری لەگەڵ دوژمندا ئەنجامدا. هیچ لەو شەڕە گەورانە لە وەتەری بەعسی بە تەواوەتی نەدا تاوەکو ئەو پاسدارانە و ئەو هاوەن و چەکە مامناوەندییانەی هێنایە دیوی باشوورەوە و هەموویانی بردە نزیک کەرکوک و بیرە نەوتەکانیان کوتا! ئۆپەراسیۆنێکی لەو جۆرە کە پێموابێت بەسەرۆکایەتیی نەوشیروان مستەفا بوو، ئەگەرچی زیانێکی ماددیی ئەوتۆی بەدواوە نەبوو، بەڵام یەکێک بوو لە گەورەترین لووتشکانەکانی بەعس. بەتایبەتی کە هەر ئەو رۆژە چاکم لەبیرە رادیۆی تاران باسی گرنگیی ئەو نەبەردەی دەکرد و هاواری دەکرد کە سوپاسی پاسداران لە نزیک کەرکوک و بە قووڵایی سەدان کیلۆمەتر لە بیرە نەوتییەکانی کەرکوکیان داوە بەبێ ئەوەی باسی یەکێتی و پێشمەرگەی یەکێتی بکات کە زۆرترینی کارەکان ئەوان کردیان!

پاشتر دیاربوو یەکێتی بەمە قەڵس بوو، ناهەقیشیان نەبوو و پاش پەیوەندی کردنێکی زۆر لە دەنگوباسەکاندا بەشی یەکێتیشیان وەک یارمەتیدەری ئۆپەراسیۆنەکە دا.

ئەم ئۆپەراسیۆنە یەکێک بوو لە درۆکانی تری کوردایەتی. چەند ساڵێک پێشتر هەمان ئەو پێشمەرگانە کە بە هێزی پشتیوانی ناودەنران بۆ یارمەتیی حیزبی دیموکرات دژی پاسداری ئێرانی شەڕیاندەکرد و پاشتر هەمان ئەو پێشمەرگانە لەگەڵ پاسداران بوونە هاوسەنگەر لە دژی ئێراق و بیرە نەوتەکانی کەرکوکیان هاوەنبارانکرد. چەکەکانیش سوپای تاوانباری پاسداران بە بەرچاوی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات هێنایانە باشوورەوە.. ئەم رێپێدانی هاتوچۆیە بەو شێوە سەیرە لە خۆشم روویداوە بەڵام زۆر بە بچووکی. ساڵی ١٩٨٧ کاک ئازاد نامەیەکی دامێ کە بیبەم بۆ دکتۆر قاسملۆ لە گەرەدێ، ئەوکات سەرکردایەتیی حیزبی دێموکرات لەو گوندە بوو، رێگاکەی واهی بوو کە دەبووایە بەژێر رەبایەی سەربازی ئێراقیدا برۆیشتیایە، دیارە پێشتر ئەو

زانیارییانەیان پێ وتبووم. ئەوان دەیانزانی کە کێ پێشمەرگەی باشوورە و کێش ڕۆژهەڵات! چونکە جل و بەرگمان هەندێک جیاوازیی تێدابوو، بەڵام نە ئەوان قسە و نە ئێمەش دەنگ! بەژێر ڕەبایەی ئێراقیدا چووم بۆ لای حیزبی دێموکرات! بەداخەوە دکتۆر لە بەغدا بوو و هەرگیز ئەو سەرکردەیەم نەبینی! نامەکەم دایە دەست دوو لە ئەندامانی سەرکردایەتی یان باڵای حدکا. کە چومە ژوورەوە بۆ لایان تاوڵەیان دەکرد، یەکێکیانم باش بیرماوە کە کاک هاشمی کەریمی بوو و زۆر ڕێزیان لێنام.

هەڵبەت یارمەتییەکەی یەکەمیان بۆ حیزبی دیموکراتیش هەر درۆیەکی کوردایەتی بوو و تاسەر نەبوو. ئەمەی کەرکوکیش بووە درۆیەکی تری کوردایەتی و ئەوەندەی تر بەعسی هارتر کرد و کوردستانی زۆرتر وێرانکرد.

کوردایەتی، هەرگیز لە سیاسەت و فێڵی سیاسی تێنەگەییشت و تێنەگەییشتووە. بۆیە هەردەم بەهۆی هەڵەکانییەوە بەهانەی زۆرتری داوەتە دەست تورک، فارس و عەرەب، تا کاولکاریی زۆرتر لە کوردستاندا بکەن..

نموونەی لەم بابەتە گەلێک زۆرن و هیوادارم دڵی کەس نەئێشێنم کە بڵێم هەڵەبجەش بووە قوربانیی هەمان درۆی کوردایەتی.. بەداخەوە ئەم ڕووداوەی هەڵەبجە ئەوەندە هەستیارە کە کەس ناوێرێت باسی بکات و خۆی بدات لە قەرەی ئەو کارەسات / هەڵە گەورەیە. ئەم دێڕانەم وەک پاکانە بۆ داگیرکەری بەعس بۆ لە قەڵەم مەدەن! چونکە خۆشبەختانە بەعس نەماوە تاوەکو بەرژەوەندییەکم لەگەڵیاندا هەبێت!

دیارە بۆ هەر گۆڕانکارییەک دەبێت قوربانی بدرێت. زۆرجار ڕووداوێک، ئەگەر بچووکیش بێت ڕەوڕەوەی مێژوو دەگۆڕێت، یان دەبێتە هۆکاری کارەساتێک. بۆ نموونە گەر پێشمەرگەکانی پارتی لەگەڵ ئێران زنجیرە چیای گردەمەند و ناوچەکانی حاجی ئۆمەرانیان نەگرتایە، ئایا کۆمەڵکوژیی بارزانییەکان ڕوویدەدا! ناتوانم بڵێم نەخێر، بەڵام پرسیارێکە شایستەی لەسەرڕوەستان و توێژینەوەیە.

هەڵبەت من تەنها و تەنها ئەو نموونانە دێنمەوە کە خۆم یان دیومن یانیش لە نزیکەوە شارەزاییم تێیاندا هەیە. ئەگینا هەڵدانەوەی مێژووی سەد ساڵەی رابردووی کوردایەتی، بریتییە لە ناشرینترین مێژووی نەتەوەییمان.

سەرباری ئەو هەڵە و درۆ گەورانەی کوردایەتی تا کاتی ئەنفال، شەڕێکی گەورە و خوێناویی لەنێوان لایەنەکاندا هەڵگیرساند. هەزاران مرۆڤی ئێمەی کردە قوربانیی ئەو درۆ گەورەیە، کارەساتی واهیی نایەوە کە تا ئێستا لەبیرناچنەوە. هەر یەک لەو لایەنانەش خۆیی بە دەمڕاستی تەواوی کوردایەتی دەزانی و بەرامبەرەکەشی بە دژی کوردایەتی. واتە لایەکیان چەخماخە و ئەوی تریان چەخماخسازا! یان بەپێچەوانەوە.

روویداوە لە شەڕی نێوان لایەنەکانی کوردایەتی کە برایەک لەم بەرە و برایەکەی تری لە بەرەکەی ئەولا و یەک لە براکان کوژراوە.. هیچ دوور نییە بە گوللەی برای خوێنیی دایک و باوکی کوژرابێت.

پاش دامەزراندنی پەرلەمانی کوردستان لە ١٩٩٢، دەمەوێت چەند دێڕێک وەک وەبیرهێنانەوە ریز بکەم؛ لە یەکەم دانیشتنی پەرلەماندا بڕیاری شەڕ لە دژی پەکەکە درا، یەکێتی و پارتی چوون بە گژ پەکەکەدا؛ پاشان یەکێتی و پارتی کەوتنە شەڕێکی وێرانکەرانەی چەند ساڵە؛ پارتی و حسک بووە شەڕیان؛ یەکێتی و بزووتنەوە سەنگەریان لەیەکتری گرت و سلێمانییان کردە بەیروت؛ لە باکوور پەکەکە پاکسازیی لایەنەکانی تری کرد؛ پاشان پەکەکە و پارتی؛ کۆمەڵەکان و دیموکراتەکانی رۆژهەڵات؛ پەکەکە و حیزبی دیموکرات؛ ئەنەکەسە و پەیەدە؛ پارتی و یەکێتی؛ گۆڕان و یەکێتی؛ گۆڕان و پارتی...

چیرۆکی زۆر کاریگەر هەیە لەو شەڕانەدا، بەتایبەتی ئەوانەی کە پەکەکە لایەنێک بوون تێیاندا. لایەنی دژ بە پەکەکە زۆر کەم سێرەی لە ناوچەوانی گەریللا کچەکان دەگرت و بەمەبەست هەردەم قاچیان بریندار دەکردن!

تاوەکو بەزیندووی بکەوێتە دەستیان و ئەوەی کە نە خوا، نە کوردایەتی و نە هیچ شتێک پێی خۆشە لەگەڵ ئەو کچانەدا بیکەن!

ئەمانە هەر هەموویان بەجۆرێک لە جۆرەکان سەرئەنجامی کوردایەتی بوون.. کەواتە کوردایەتی جگە لە درۆکانی گەڕەلاوژێیەکی سەیریشە. کوژەرە، ماڵوێرانکەرە، خاکلەدەستدەرە و بەو شێوازەی کە هەبووە و هەیە ناکرێت پشتی ئەوەی پێ ببەسترێت کە خۆشگوزەرانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی بۆ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بەدیبهێنێت!

قوتابخانەی کوردایەتی، کە دەکرێت بە قوتابخانەی "خەباتی رزگاریخوازیی" کلاسیکی کوردیش ناوبنرێت، تەمەنی نزیکەی سەدەیەکە. لە سلێمانی لەدایکبوو، کە دەکرێت حیزبی هیوا و بزووتنەوەی شێخ مەحمودی حەفید بە یەکێک لە پەیڕەوکەرانی دابنرێت. لە سەردەمی ژێ-کاف و کۆماری کوردستان لە مەهابادا زۆرتر کەوتەسەرپێ و دیسانەوە گەڕایەوە سلێمانی و گەشەی زۆرتری کرد و پاشانیش بۆ دەیان ساڵ بووە دینەمۆی زۆرێک لە حیزب و لایەنەکانی هەموو کوردستان.

لە هیچ سەرچاوەیەکی کوردیدا باسی ئەوە نەکراوە کە کێ بۆ یەکەمجار وشەی کوردایەتیی داهێنا. هیچ سەرچاوەیەکی مێژوویش نییە باس لە گەشە و پایەکانی ئەم بیرە بکات. کوردایەتی وشەیەکی گشتگیری ئەو هەڵبەستە حەماسی و چیرۆک و وتارانەی ناو ئەدەبی کوردی بوون و شێوازی فۆلکلۆری وەرگرتووە و کەس خاوەنی نییە. کوردایەتی رێچکەیەکی ئەدەبی بووە زۆرتر لەوەی ئایدۆلۆژیایەکی سیاسی و هزری بووبێت. لەم رێچکە ئەدەبییەی کوردایەتی دەکرێت لەوەدا کورت بکرێتەوە کە کوردستان جێگەی بێچووەشێران بووە و پێشتر وابووین و وا ئازا بووین و وا جوان بووین و وا زۆر ئەفسانەی تر.. زۆر لە ژێر کاریگەریی ئەدەب و فۆلکلۆری کوردیدا بووە، هەموو شتە باش و خراپەکانی لەو ئەدەب و فۆلکلۆرەوە وەرگرتووە. ئەگەر بەیتە کوردییەکە گوتبێتی؛ سەردەشت و

سابڵاخ دەگۆڕمەوە بە ماچێک؛ ئەم (سەرانی کوردایەتی) سەردەشت و سابڵاخی گۆڕیویەتییەوە بە چەند تمەنێک! ماچەکەی کردووەتە تمەن!

تەنانەت دروشمە سەرەکی و بەناوبانگەکەی کوردایەتی (کوردستان یان نەمان) کەس نازانیت کێ دایهێناوە، بۆ یەکەمجار لە چ تێکست، وتارێکدا هاتووە! "دەڵێن بۆ یەکەمجار ئیبراهیم ئەحمەد لە دروشمێکی کوبییەکانەوە وەریگێڕاوە و بەکوردیی کردووە" لە نیشتمان یان نەمانەوە کردوویەتی بە کوردستان یان نەمان، ئایا پێش ئەو ئەم دروشمە هەبووە یان نا! ئەوە دیار نییە. ئەم دروشمە ئەگەرچی بۆ دەیان ساڵ پرنسیپی سەرەکیی کوردایەتی بووە و لە هەموو بۆنە و کاتێکدا گوتراوەتەوە، لەسەر زۆرێک کێلی شەهیدانی کوردایەتیش نووسراوە، کەچی لە هیچ تێکستێکی کوردایەتیدا روونکردنەوەی لەسەر نەدراوە! ئایا چی دەگەیەنێت! کوردستان یان نەمان! کوردستان لەم دروشمەدا پێش کورد و نیشتەنییەکانێتی! کوردستان، شوێنکەوتەیەکی جوگرافییە، لە باری لۆژیکییەوە کورد هەبێ و نەبێ ئەم هەر هەیە! ئایا کە کوردایەتی وتوویەتی کوردستان یان نەمان! مەبەستی تەنها خاکی کوردستانە، یان کوردستان لێرەدا دەبێت هێمایەک بۆ کورد، ئازادی، یەکسانی و هەموو ئەوانەی تر کە کوردایەتی ئێستاش نازانێت چییە و چۆن دەبێت.. تەنانەت ئەگەر هەر مەبەستی کوردستان بێت وەک خاک و وڵات، نەشیتوانیوە سنووری ئەو وڵاتە کە کوردستانە بەتەواوەتی بکێشێت و بڵێت ئەمە کوردستانە و ئەوانەش دراوسێکانی! هەربۆیە کوردایەتی خاوەنی دەیان و زۆرتر نەخشەی کوردستانە! نەخشە هەیە کوردستان لەسەر چوار دەریایە! کە زادەی ئەندێشەکانی کوردایەتییە!

لێرەدا جێی خۆیەتی بەراووردێکی سەرپێیی فۆلکلۆر و کوردایەتی بکەم. بەیتە کوردییەکان، لەلایەن بەیتبێژ، شایەر، لاوکبێژ و حەیرانبێژەکانەوە دروستکراون و وتراون. پاشتر بەیتبێژێکی تر بەهەمان ئاوازەوە لەوانەیە گۆڕانکارییەکی کەمی لە هارمۆنی و وشەکانیدا کردبێت و لە بۆنەیەکی تردا

وتوویەتییەوە، بەو شێوەیە دەماودەمی کردووە و گۆڕانکارییەکی ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە. ئەو بەناز بەنازەی کە میستەر ریچ لە سەدەی نۆزدەدا بیستوویەتی، لە یاداشتەکانی خۆیدا وەک نموونەی گۆرانیی کوردی باسی دەکات. لەوانەیە هەر ئەو بەناز بەنازەی ئێستا بێت و دەستکارییەکی زۆر کەمی کرابێت. کەس خاوەنی نەبووە و هەرچی هەستاوە وتوویەتییەوە.

کوردایەتیش هەمان شێوەی ئەو بەیتانەیە، کەس خاوەنی نەبووە، هەرچی هەستاوە فیشەکی پێ تەقاندووە. هیچ کەسێک یان ڕێکخراوێکیش نەهاتووە بەشێوەیەکی زانستیانە پێناسەیەکی بکات و لە چوارچێوەیەکی ئایدۆلۆژیدا ڕێکیبخات و بەردەوام چاکسازیی تێدا بکرێت، ببێتە یاسا و داینەمۆی ئەوەی کە پێی دەگووترێت خەباتی ڕزگاریخوازیی کوردستان. هەر بۆیە بێ خاوەن ماوەتەوە و هەرچی ویستوویەتی بە ئارەزووی خۆی، بە پێی بەرژەوەندیی خۆی، بنەماڵەکەی، هۆزەکەی و ئاغاکەی بەکاری هێناوە و بۆهەر جووڵەیەکی نەخوازراویشی هەر لەناو خودی کوردایەتیدا هەزار و یەک بەهانەی بۆ هێناوەتەوە. کوردایەتی، وشەیەکی هەژار و بێکەس بووە، تەنانەت کەسانێک لەسەر دزی و تاوانیش گیراون کەچی خۆیانیان بە هەڵگرانی بیری کوردایەتیەوە هەڵواسیوە و پاشەڵی خۆیانیان پێ خاوێنکردووەتەوە.. دراوی ڕەش چۆن سپی دەکرێتەوە، جاشایەتیش بە تۆبەیەکی کوردایەتی بووەتە پێشمەرگایەتی و خەبات و سپی بووەتەوە!

سەیری چوار دەوری خۆمان بکەین، لەناو هەر نەتەوەیەکدا بەلایەنی کەمەوە کتێبێک هەیە کە لە دەرەوەی کتێبە ئایینییەکان بە کتێبێکی پیرۆزی دادەنێن و سرووشی سەربەستی و دامەزراندنی کیانی خۆیانیان لێوەی هەڵهێنجاوە. ئەو کتێبانە بوونەتە "کوردایەتی" یان ئەوانایەتی بۆ ئەوان. لە هەموو کات و بارێکدا دەگەڕێنەوەسەری و بنەما ئاکاری و هزرییەکانی لێوەردەگرن.

ئەمە لەناو کوردا نەبووە و تائێستا نییە. جگە لە کتێبە ئایینییەکان، هیچ کتێبێکی تری "پیرۆز" بوونی نەبووە. هیچ کتێبێک لەسەر کوردایەتی نەبووە کە لایەنە هزرییەکانی ئەو بیرەی تێدا ڕێکخرابێت و لە کاتە گرنگەکاندا

چووبێتینەوە سەری. هەندێکجار لێرە و لەوێ کوردایەتی باسی زەردەشت و ئاڤێستای کردووە! بەڵام خودی کوردایەتی نە کوردێتیی ئەوانەی سەلماند، نە توانیشی تەنانەت یەک لێکۆڵینەوەشیان لەسەر بکات کە شایەنی باس بن!. لەوانەیە کەسانێک هەبن (لەباری سۆزداری یان بێئاگاییانەوە) و بڵێن ئەی کتێبی کاژیکنامە هەو نییە! وەڵامی من بەدڵنیاییەوە نەخێرە و پاشتریش بە کورتی باسی لێوەدەکەم. چونکە من پێم وایە خودی کاژیکنامەش درۆیەکی گەورەی تری کوردایەتییە.

هەر رێڕەوێکی هزری یان ئایدۆلۆژیایەک، بۆ سەرهەڵدانی و چوارچێوەبەستنی، پێویستی بە رووناکبیر هەیە، پێویستی بە بیریار هەیە. ئەمانە هەموو ژیانیان بریتییە لە پەیامێک، ئەویش دروستکردنی هزرەکەیە و هیچی تر. مارکس تەنها بۆ ئەوە دروست بوو بوو کە بیردۆزی زێدەبایی بهێنێتەکایەوە و بەرگەکانی سەرمایە بنووسێت، رێساکانی کار، کارگە و کرێکاران بنووسێتەوە و رێکبخات. ئەوە تەنها نامەی مارکس بوو و گەیاندییە مرۆڤایەتی. بەڵام رۆشنبیری کوردی هیچ نامەیەکی ئەوتۆی نەگەیاندووە کە شایانی باس بێت. هەر بۆیە ئەوەیشی پێی دەگووترێت کوردایەتی زۆر ناتەواوە.

ئەوەی کە پێی دەگووترا رۆشنبیری کورد، بە پێوەری کوردایەتییە ناتەواوەکە، بووە شۆڕشگێڕ، شۆڕشی تێکدا، کەرامەتی گوندییەکانی دەشکاند و پاشانیش کە گەڕایەوە شار، بووە بازرگان، بووە خاکفرۆش، بووە نەوتفرۆش، بووە خاوەن پاڵاوگە و کارگەی چیمەتۆ.. ئەو بۆ ئەوە دروست نەبوو بوو کە ببێتە دارێژەری ئایدۆلۆژیایەک وەک بیریارەکانی نەتەوەکانی تر.. بەڵکو درۆیەکی گەورە بوو، یەکەمجار لەگەڵ خودی خۆی و پاشانیش دەوروبەرەکەی. نە کوردایەتیی کرد، نە مارکسی بوو، نە ماوی، نە ئیسلامی و نە تاسەریش لەسەر رێچکەیەک مایەوە.

مێژووی رۆشنبیری لە کوردستان، جگە لە شاعیرەکان، تەنانەت سەدەیەکیش نییە! ئەوە زۆر کەمە بۆ دروستبوونی هزر یان ئایدۆلۆژیایەکی

لەوەی کوردایەتی تاوەکو مرۆڤی کوردستانی پێ سەربەست و خۆشبەخت بکات. کەمە بۆ ئەوەی بەرامبەر دژە شەپۆلی عروبە و پان-ئێرانی و تۆرانی بوەستێتەوە.، کە سەدان ساڵ و زۆرتریش پێش ئەو خەریکی خۆبەهێزکردن بوون. بەدڵنیاییشەوە هەر زۆر کەمە بۆ ئەوەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی والێبکات کە سنووری پێنج وڵات لەبەر خاتری ئەم هەڵبوەشێنێتەوە و بچێت بەگژ سایکس-پیکۆدا. بەدڵنیاییشەوە ئەو کاتی کوردستان دابەشکرا، کوردایەتی هەر بوونی نەبوو. ئەگەر بوونی ببوایە ئەوا دەبووایە رێگیرییەکی لەو دابەشکردنە بکردایە و ئێمە ئێستا سوودمان لەو بەڵگەنامانەی ببینیایە.

رۆشنبیری کورد، جگە لەوەی تەمەنی کورتە! هەرگیزیش لە هەڵکشاندا نەبووە. بە کەوتوویی لەدایکبووە. تێبینی بکەن، رێژەی ژنکوشتن لە نەوەدەکانی سەدەی ٢٠ لە هەشتاکانی سەدەی ٢٠ زۆرترە! لە دوو هەزارەکانی سەدەی ٢١ لە نەوەدەکان زۆرترە. لە دەیەکانی دوو هەزار لە دوو هەزارەکان زۆرترە! ئەمە کەوتنی رۆشنبیری کوردە کە نەیتوانی بە کۆمەڵگەی کورد بڵێت نابێت ژن بکوژین.. رێژەی خەتەنە لە هەڵکشاندایە! ئەمە کەوتنی رۆشنبیری کوردە کە نەیتوانی وا لە کۆمەڵگەی کوردی بکات کە خەتەنە کوشتنی مرۆڤەکانە.

رۆشنبیری کورد کە نەتوانێت کەمترین باندۆری بەسەر ژنکوژی و خەتەنەکردنەوە هەبێت! ئیدی چۆن بتوانێت کوردایەتی پێش بخات و کوردستانی پێ ئاوەدان بکاتەوە!

نموونەیەکی زۆر ئاسان؛ لەم رۆژانەدا (مانگی ٨ی ٢٠١٨)، ئەفسەرێکی باڵای هاتوچۆ لەسەر یەکێک لەو دەیان کەناڵە تەلەڤزیۆنییە بێکەڵکانەی کوردایەتی باسی رووداوەکانی هاتوچۆی دەکرد، باسی لە پیک-ئەپێک دەکرد کە بووەتە هۆی رووداوێک و کارەساتێکی لێکەوتووەتەوە. ئەم بەرێزە کە باسی ئۆتومبیلەکەی کرد وتی؛ (پیک-ئەپێکی مەرزییە هۆکاری رووداوەکە بوو). تێڕامێنن کاتی خۆی نەخوێندەوارێک هات ناوی ئەم ئۆتۆمبیلەی ناونا "مەرزییە"، جۆرێک لە لاندکرۆزەری ناونا "وەنەوشە" لەگەڵ رێزی زۆرم بۆ

ئەو خانمانە، بە سەد دۆلاریی وت "گەڵا یان وەرەقە" و بە دە هەزار دۆلاریی وت "دەفتەر" و زۆری تر لەو ناوە سەیرانە! کەچی ئێستا رۆشنبیرانیش هەمان زاراوە بەکاردێنن. ئەوەمان پێ دەڵێت کە کۆمەڵگەی ئێمە بە خوێندەوار و رۆشنبیر و ئەوانی ترەوە لەلایەن نەخوێندەوارەکانەوە تا ئێستا بەڕێوەدەبرێت.. کە رۆشنبیری کورد خۆی لەلایەن نارۆشنبیرانەوە بەڕێوەببرێت! ئیدی دەبێت باندۆری وی لەسەر پێشکەوتن و گۆڕانی کۆمەڵگەی کوردی چ بێت!

رۆشنبیر، کەسێکی فرەزانی سادەیە، جیاواز بیردەکاتەوە و توێژینەوەکانی دەبنە هۆی گۆڕانکاری بەرەو باشکردنی ئەو کایەیەی کە شارەزایی تێیدا هەیە. فرەزانی و توێژینەوەکانی نابنە دەستکەوتی مادی و پایە بۆ خۆی و نزیکەکانی. پێچەوانەی ئەمە دەبێتە بازرگان و کەسێکی سەربە دەستەڵات و سووری ژیانی وەک رۆشنبیر تەواو دەبێت.

ئەم رۆشنبیرەی کورد، بەگشتی و بەدرێژایی ئەو تەمەنە کورتەی کەسێکی لووتبەرز و خۆبەزلزان و خۆبەفەیلەسووفزان بووە. هەمیشە ویستوویەتی خزمەت بکرێت لەلایەن رەشە خەڵکەکەوە. نەک ئەم خزمەتی ئەوان بکات. هەمیشە ویستوویەتی وەک بندیواران پارەی پێبدرێت و شەوانیش لە یانەکان خۆی مەست بکات و لەملاولاشەوە چەند دۆستێکی ناسکی ببێت و کە بشیەتە سەر مافی ئافرەت دەمی لە هەموو رۆشنبیرانی مرۆڤایەتی درێژتر بێت. خۆیی لە هەموو کەسێک پێ سیکولارترە! بەڵام چیی کردووە و چیی بۆ وڵاتەکەی کردووە! ئەو سەرئەنجامەی بۆ نموونە لە باشووری کوردستان دەیبینین باشترین وەڵامە. کە نەک هەر هیچی نەکردووە، بەڵکو سەرچاوەی زۆرینەی دیاردە خراپەکانی کۆمەڵگەیە. هەر بۆیەشە هیچ بەرهەمێکی هزر و بیری ئەم رۆشنبیرە کوردە تاوەکو ئێستا نەکەوتۆتە بەردەستی کەسانی ناکورد و وەرنەگێڕدراون. لێرەدا من مەبەستم لە کاری ئەدەبی و شیعر و چیرۆک نییە. شتێک نییە ناوی بیر و فەلسەفەی کوردی بێت.. تا ئەوە نەیەتەکایەوە، رۆشنبیری کوردی بوونی نییە!

رۆشنبیری کورد، پێی ئاسایی بووە بۆ ناوبانگ و دەستکەوتێکی خۆی تەنانەت "شکۆ"ی نەتەوەکەشی بشکێنێت. هونەرمەندی کورد، پێی ئاسایی بووە بۆ ناوبانگێکی لۆکاڵی یان جیهانی، کورد لە بەرهەمە هونەرییەکەیدا رسواتر بکات تاوەکو کارەکەی ببێتە جێ سەرنجی بێگانان و بەهۆیەوە پاداشتێک، خەڵاتێک یان ژی ناوبانگێک وەدەسبهێنێت!

ئەم رۆشنبیرە بەگشتی، هەردەم سەرشۆڕ بووە، لەم حیزب و لەو لایەن دەستی پانکردووەتەوە، هیچ کاتێک رۆڵی پێشەنگایەتیی نەدیوە. بووەتە شاعیری دەربار، شەوانە لەسەر مێزی ئەم لێپرسراو زەمی لێپرسراوێک یان لایەنێکی تری کردووە، تەنها بۆ پێکێک عەرەق یان ئەوەی بۆ رۆژی دوایی لە رۆژنامەی ئەو لێپرسراوەدا چەند دێڕێکی بۆ بڵاوبکرێتەوە یان کتێبێکی بۆ چاپ و بڵاوبکرێتەوە.. ئەگەریش ماستاوەکەی باش کاری کرد! ئەوا بۆ رۆژانی دواییش دەچێتە سەر تەلەڤزیۆنی هەمان لێپرسراو و لووتبەرزانە دەکەوێتە منەت بەسەر هەموو کوردا! پاشتریش پارچە زەوییەکی دەدرێتێ و لێرەدا چیرۆکی تەواو دەبێت..

هەر بۆیە گرفتی کورد، گرفتی کوردایەتی، گرفتی کوردستان، رۆشنبیرانێتی...

کە رۆشنبیر و رۆشنبیری نەبوو، کوردایەتیش بە ئارەزووی بیری عروبە، پان-ئێرانی و تۆرانی گەشە دەکات. کوردایەتیش بەوهۆیەوە دەکەوێتە خزمەتی ئەوان. بنەماڵە و هۆزەکانیش لەبەرژەوەندیی خۆیان چۆنیان بووێت بەکاریدێنن.

پەیوەندیی نێوان رۆشنبیری کورد و کوردایەتی پەیوەندییەکی راستەوانەیە. بەهێزیی رۆشنبیری کورد، دەبێتە بەهێزیی کوردایەتی و لاوازی و بێکەڵکیی کوردایەتی هۆکاری لاوازیی یان نەبوونی رۆشنبیری کوردە.

هەربۆیەشە دەکرێت بگووترێت، خراپیی باندۆری کوردایەتی و دواکەوتوویی کۆمەڵگە، خودی کوردایەتیی داماو نییە! بەڵکو هەر هەمان ئەو رۆشنبیرە لاوازانەی کوردە کە نەیانتوانی کوردایەتی دروستبکەن و دێوەزمەیەکی

ناتەواویان لە سەرەتاوە خولْقاند و بە ناچلْی شۆڕش یان بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردیان پێی هەڵگیرساند. ئەمەیە هەڵە گەورەکە!

لە هەشتاکانی سەدەی بیست، کتێبی کاژیکنامەم بە عەرەبی و کۆپییەکی خراپ دەستکەوت. ئەوەندە پێی شاگەشکەبووم وامزانی پێغەمبەرێکم و لە ئەشکەوتێکدا یەزدان سرووشی بۆ ناردوومەتە خوارەوە!

چاوەڕێ بووم ئەم کاژیکنامەیە وەڵامی زۆر پرسیارم بداتەوە، خوێندمەوە.. پاشانیش چاپی دووەمی کوردییەکەییم دەستکەوت. ئەویشم نەک هەر خوێندەوە بەڵکو پاشتر سەرلەنوێ لەگەڵ هەندێک بڵاوکراوەی بانگی کاژیک تایپم کردەوە و بەشێوەیەکی باشتر بڵاومکردەوە.

لەسەر زۆرێک لەو بڵاوکراوانە نووسرابوون؛ لە چاپخانەکانی کاژیک چاپ و بڵاوکراونەتەوە، لەسەر بڵاوکراوە عەرەبییەکان نووسرابوون؛ (طبع على مطابع حزب كاژيك). درۆیەکی خۆشە کە کاژیک لە پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی بیستدا کەچە تایپڕایتەرێک ناو بنێت چاپخانەکانی کاژیک! لەکاتێکدا کە پارتی بە هەردوو باڵەکەیەوە لەو سەردەمەدا چاپخانەیان نەبووە! تەنانەت هەندێک سەرچاوە باس لەوە دەکەن کە زۆرینەی بڵاوکراوەکانی پارتی لەو سەردەمەدا لە باڵویزخانەی ئێران لە بەغدا چاپکراوە!

پێناسەی کاژیک بۆ تایپڕایتەر چۆن بوو کە کردی بە چاپخانەکان! پێناسەکەشی بۆ کورد، کوردستان و کوردایەتی هەر هەمان درۆ بوو. بگرە خودی کاژیکنامە یەکێکی ترە لە درۆکانی کوردایەتی!

کاژیکییەکان، تەنانەت ئێستاش کە زۆرتر لە نیو سەدە بەسەر نووسینیدا تێپەڕیوە، ئەو کتێبە بە پیرۆز دەزانن، پێیانوایە کە کتێبێکی زۆر زانستیی بێوێنەیە لەسەر دۆزی کورد و چارەسەرکردنی! کاژیکنامەیان کردووەتە

مانیڤێستێکی ئاسمانی و بەبێ گۆڕانکاری بۆ هەموو ئان و زەمانێک قەڵغان و سوپەری کوردستانە.

کاژیکنامە، لاپەڕەی یەکەمی بە جەنگستان دەستپێکردووە، کوردی کردووە بە بێچووەشێر و لە بێشە دێنەدەرەوە! ئەم بێچووەشێرانە پاڵدەنێن بە دێو و درنجەکانەوە کە رۆژی رووناکی کوردیان کردووە بە شەوەزەنگ.. ئەمە کورتەی لاپەڕەی یەکەمی کاژیکنامەیە. هەمان وەرگێڕانی کتێبە قەومییەکانی عەرەب کە دەیاننووسی عەرەب نەتەوەیەکی سەربەرزە و خاوەنی پەیامێکی نەمرە و زۆری تر..

ئەوەی جێی تێڕامانی منە، کاژیکنامە بە وشەی "باوک" دەستپێدەکات و نووسەرانی ئەو دێڕانە کە لە سەردەمی خۆیان و ئێستاش بە رۆشنبیر دادەنرێن، پەییان بەوە نەبردووە کە نەدەبووایە نووسینێکی واهی و بە حیسابێک دەبێتە چوارچێوەیەک بۆ کوردایەتی و مرۆڤی کورد، ئەو جیاوازییە بکات و پاشان بێتە سەر دایکە شۆخ و شەنگ و ستاییشە بێ-بەهاکانی تری کاژیکنامە بۆ ژن! کە من وەک پاشکۆی پیاو و جنێو دەیانخوێنمەوە.. کوردایەتی هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا بیرێکی پیاوسالاری خێڵەکیی کۆنسێرڤاتیف بووە.. نەمبیستووە ژنێکی کورد ئەندامی کاژیک بووبێت! دیارە لایەنگر هەبووە لەباری سۆزی کەسوکارەوە، بەڵام وەک ئەندامی کارای کاژیک من زۆر پرسیارم کردووە و ژنی تێدا نەبووە.

لێرەدا، پێویستە بڵێم؛ هیچ لایەنێکی کوردستانی جگە لە حیزبی شیوعی لە پێشتردا و بەشێوەیەک لە شێوەکان حیزبە رەوت-ئاپۆییەکان زۆرتر، هیچ رێز و بەهایەکی ئەوتۆیان بۆ ژنی کورد دانەناوە.. بۆ ناو چەند رێکخراوێکی ژن و ئافرەتانیان دامەزراندووە بەبێ ئەوەی یەک بست ژنکوژی و خەتەنەی ژنانی کەم کردبێتەوە.. ژنی کورد لە کوردایەتیدا بەگشتی هەر لە خزمەتی پیاودا بووە و لە هیچ کات و ساتێکدا کوردایەتی نەیتوانیوە لە خەم و کێشەکانی ژنی کورد بگات و کەمێک لە ئازارەکانیان کەم بکاتەوە وەک هاوژین، دایک، خوشک و کچی شەهیدانی خودی کوردایەتی.

کاژیکنامە لە سەرەتاکەیدا دێتەسەر چیرۆکی مرۆڤ و ئافراندنی ژیان و دروستبوونی رەگەزی جیاواز و نەتەوە و ئایین و ئەو شتانە.. کە هەر لە چیرۆکی قابیل و هابیلی سەر تەختەگڵینەکانی سەردەمی سۆمەرییەکان دەچێت.

نووسەرانی کاژیکنامە نایشارنەوە کە بەشێوەیەک لە شێوەکان بیر و بۆچوونی ساتیع ئەلحەسریان بەکارهێناوە، بۆیە لە سەرەتای کاژیکنامەدا بە خراپیش بێت، ناویانهێناوە! هەمان دووبارەبوونەوەی جەمعییەی ئیتحاد و تەرەقیی تورک و تەعالی و تەرەقیی کورد لە ئەستەنبوڵ!

لە شیکردنەوە مێژووییەکەیاندا بۆ دروستبوونی گەلی کورد، ئەگەرچی من گومانی تەواوم لە نەتەوەبوونی کورد هەیە و پێشتر لە نووسینی ترمدا باسم لێوەیکردووە، دەڵێن کە رابردوویەکی زۆر رۆشنی هەبووە و زمانەکەیان زمانێکی ئاریایی بووە و زۆرێکی تر لەو قسە بێ بنچینانەی کە ویستوویانە خەڵکانێکی پێوە سەرخۆش بکەن و رایان بکێشن بۆ رێکخستنەکەی خۆیان.

ئەو مێژووە روون و گەشەی کە کاژیکنامە بۆ رابردووی کورد باسی دەکات، مێژووی رابردووی کورد نییە بەدڵنیاییەوە، بەڵکو مێژووی ئەو رەگەزانەیە کە پێشتر لە کوردستاندا ژیاون و پاشان کوردیان پێکهێناوە، لەوانە کاشی و مادەکان و ئەوانی تر.. کە باسی ئەوانە دەکرێت، باشترە بگووترێت کوردستانی یان کوردستانییە کۆنەکان، نەک کوردا!

لە پاش ماد، مێژووی کورد نە روونە و نە هیچ شانازییەکیشی تێدایە. هاوکێشەیەکی زۆر سادە بووە، کۆمەڵێک هۆز یەکتریان کوشتوبڕ کردووە و هەر یەکەیان لە دژی ئەوی تر خۆیی خستووەتە پاڵ یەکێک لە زلهێزەکانی دەرەوەی کوردستان. مێژووەکە لەمە زۆرتری تێدا نییە! کەس ناتوانێت بە وشە و هەڵبەست جوانی بکات! هەر کەسێکیش پێچەوانەی ئەمە ئەو مێژووە بکاتە مێژوویەکی جوان، بنەمایەکی لۆژیکیی نییە و زۆرتر زیان بە خودی ئەو مێژووە و پاشەڕۆژی کوردایەتی دەگەیەنێت نەک سوود.

کە دێتەسەر باسی گواستنەوەی دەستەڵات لە مادەکانەوە بۆ پارسەکان، زۆر ساکارانە باسی گواستنەوەی دەستەڵات لە مادەوە بۆ پارس دەکات.

پاش ئەوانیش کاژیکنامە، دەچێتە سەر باسی مێژووی ئیسلام و دەوڵەتەکانی ئەمەوی، عەباسی و ئنجا سەفەوی و عوسمانی و پەیوەندییان بە کوردەوە و دژایەتیکردنی کورد. ئنجا رووخانی دەوڵەتی عوسمانی و جەنگە جیهانییەکان.

پاشان بە سەروگوێلاکی حیزبی هیوا و ماجید مستەفادا دێتەخوارەوە. ئنجا دەکەوێتە ناو کۆمۆنیستەکان و ئەمانیش بەشی شێر لە کاژیکنامەدا وەردەگرن!

کاژیکنامە زۆر بێتامانە، درێژدادڕانە و ناپێویست باسی لە کۆمۆنیست و شیوعییە کوردەکانی ئەوکات کردووە. بەشێوەیەک کە کاژیکنامە دەخوێنیتەوە، وادەزانیت کە نووسینێکە دژی کۆمۆنیزم و شیوعییە کوردەکان نووسراوە و هیچی تر.. تەنانەت پاش شیوعییەکانیش کە دێتە سەر پارتی، هەر باسی هەمان شیوعییەکان و پەیوەندیی پارتی و شیوعییەکانە پێکەوە! ئەوەندەی باڵی چەپی ناو پارتیی کوتاوە! ئەوەندە کاری بەسەر ئەوانی ترەوە نەبووە، پاشتریش لە بڵاوکراوەکانی تری کاژیک زۆر نادادپەروەرانە باسی رووداوەکانی ١٩٦٤ و ١٩٦٦ دەکات، دژایەتییەکی سەیری باڵی مەکتەب سیاسی (ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی) دەکەن. ئەمەش هەر هۆکاری گرێ دەروونییەکەی کاژیکە بۆ شیوعییەکان و پێداگیریی باڵی (پارتی گەلی کورد)ە لەناو کاژیکدا.. ئەم لایەنەی کاژیکنامە دەکرێت زۆر توێژینەوەی لەسەر بکرێت، دامەزراندنی کاژیک لە ساڵی ١٩٥٩ لە سەردەمی قاسم و دژایەتیی رژێمی ئەوکات بۆ شیوعییەکان، دەکرێت رێکەوت بێت، دەشکرێت بەشێوەیەک لە شێوەکان وابەستەییەکیان تێدا هەبێت! و کاژیک لەو کاتەدا "شەڕی وەکالەت"ی کردبێت! پرسیارەکە لێرەدایە؛ کە کاژیک و کاژیکنامە ئەرگومێنتی بەهێز و سازێنەریان پێ نەبوو لە دژی تیۆریی مارکسیزم - لینینیزم، ئەو دژایەتییە سەختەیان لەچی؟

هەڵبەت ئەو ئەرگومێنتە لاوازانەی کە کاژیکنامە دژی کۆمۆنیزم و کۆمۆنیستەکان باسی دەکات، هەر هەمان وەرگێڕانی پەڕتووکە عەرەبییەکانە کە لەو سەردەمەدا باسیان لە عروبە دەکرد لە دژی حیزبە شیوعییەکانی جیهانی عەرەبی کە سەرچاوەکانیان لە وەهابی و ئیخوان موسلیمینەوە دەهاتن.. خودی خۆم هیچ توێژینەوەیەکی کوردانەی تێدا نابینم لە دژی کۆمۆنیزم. ئەوەی زۆر پێکەنینم پێی دێت کە کاژیکنامە شیوعییەکان بە قومارباز ناوزەد دەکات. هەر ئەو دژایەتییەی کاژیکنامەش بوو بۆ شیوعییەکان بەشێوەیەک لە شێوەکان و ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ ببێتە هۆی تیرۆرکردنی هەندێک لە شیوعییە کوردەکان لە شاری سلێمانی و بەهانەیەکیش بوو بۆ ڕووداوەکانی کانی ماسی و تیرۆرکردنی بەکۆمەڵی شیوعییە کوردەکان لەلایەن پارتی گەلی کورد / کاژیکەوە (کاژیک بە هەموو پێوەرێک میراتگری کار و کردەوەکانی پارتی گەلی کوردە).. تێڕامێنن؛ یەک لەو شیوعییە کوردانەی کە لە سلێمانی تیرۆرکرا، نانەوایەک بوو، لە کاتی تیرۆکردنیدا خەریکی شێلانی هەویرەکەی بوو بۆ پەیداکردنی بژێوی خۆی و خێزانەکەی، بەڵام گوللەیەکی کوردایەتی خوێنی وی و هەویریان تێکەڵکرد.. ئەوە بوو بەڵای کاژیکنامە بۆ مرۆڤی کورد.. زۆرینەی ئەو تاوانانە بە سەرسەری و چەقۆکێشەکانی سلێمانی کران کە زۆریان دەرزی دژە شیوعیی دەرمانخانەکەی کاژیکنامەیان لە مێشک درابوو.. شەڕێکی قێزەونی بەوەکالەت بوو کە کاژیک و کاژیکنامە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ خراپ تێوەی گلابوون و تەنها مرۆڤی کورد تێیدا زەرەرمەند بوون.. ڕاستەوخۆ لێرەدا مەبەست لەوەیە کە کەسانێک کاژیکی بوون یان لەسەر کاژیک حیساب بوون (یان پاشتر بوونە کاژیک) و بە کردار بەشداریی ئەو مرۆڤ کوژییەیان کردووە. ناڕاستەوخۆش ئەو ژەهرانەی ناو کاژیکنامە و بڵاوکراوەکانی بانگی کاژیک بوو لە دژی شیوعییەکان کە زۆرێک لە مرۆڤی کوردی کردە سووتەمەنی.. خودی خۆم، کە ماوەیەک دواکەوتەی ئەو بیر و حیزبە بووم، ئەگەرچی دوور و نزیک پەیوەندیم بەو تاوانانەوە نەبووە، بەڵام بە جۆرێک لە جۆرەکان خۆم بەتاوانبار دەزانم و داوای لێبووردن لەو قوربانییانە دەکەم.

زۆر جار گوێم لێیان بووە کە هەندێکیان زۆر شەرمنانە (دیارە تەنها بە قسە) کوشتاری شیوعییەکانیان داوەتە پاڵ پارتی گەلی کورد (حیزبەکەی حەمەی عەزەدۆم، شێخ محەمەد هەرسین و عەبدوڵلا ئاگرین کە هەرسێکیان سەربە پارتی بوون)، کە پارتێکی وەک خۆیان دەڵێن نزیک لە پارتی بووە لەو کاتەدا و پاشتر لەگەڵ کاژیکدا یەکیگرت. بەڵام تا ئێستا نە کاژیک، نە یەکێک لە ئەندامانی دوور و نزیک باسی ئەو کوشتارەیان نەکردووە و هیچیان بەسەر خۆیاندا نەهێناوە! کە پارتی گەلی کورد خاوەنی ئەو هەموو تاوانە بووا کاژیک چۆن رێی بەخۆیدا لەگەڵ ئەواندا یەکبگرێت و لە ئەدەبیاتیشیاندا ئەم یەکگرتنە وەک مژدەیەکی نەتەوەیی بڵاوبکەنەوە. بەمەرجێک ئەم یەکگرتنە ماوەیەکی زۆر کەم پاش کوشتارەکەی کانی ماسی بووە! تا کاتی مژدەنامەکەی کاژیک بۆ یەکگرتنی کاژیک و پارتی گەلی کورد، لە هیچ دۆکومێنتێکی ئەوتۆدا باسی ئەو پارتی گەلی کوردە نەکراوە کە شایەنی باس بێت بەتایبەتی پێش ساڵی ١٩٦٤ کە ساڵی یەکگرتنی کاژیک و ئەم پارتەیە! هەر بۆیە بوونی پارتی گەلی کورد لە سەرەتاوە بە گومانێکی گەورە دەزانم و کێ دەڵێت ئەمە یارییەک و درۆیەکی تری کوردایەتی نەبووە بۆ پاککردنەوەی پاشەڵی کاژیک لە رووداوەکانی کانی ماسی و کوشتنی شیوعییەکانی سلێمانی!

ئەم گرێی کۆمۆنیزمە لە کاژیکەوە گوێزرایەوە بۆ ناو پاسۆک. ئەگەرچی پاسۆک و حیزبی شیوعی لە بەرەیەکدا بوون، بەڵام هەرگیز نێوانیان باش نەبووە و هیچ لایەکیان لەگەڵ یەکتردا راستگۆ نەبوون. شیوعییەکان بەهۆی کار و کردەوەکانی کاژیکەوە و پاسۆکیش بەهۆی کلتووری کاژیکەوە. پاییزی ١٩٨٧، ئەو کات کۆمەڵێک عەرەبی ئێراقی لە حیزبی شیوعی جیابوونەوە. بەداخەوە دروست ناوە نوێیەکەیانم بیرنەماوە بەڵام شتێکیان دروستکرد بەناوی شیوعیی دیموکراتی ئێراقی (ناوێک لەو بابەتە). یەکەم حیزب کە یارمەتیی راگەیاندنی ئەو دەستە جیابووەوەی دا پاسۆک بوو (بە مەرجێک پاسۆک خۆی نان نەبوو بیخوات. مانگانە یەکێتی کەرەمی دەکرد و شەش هەزار دیناری دەداینێ، یەک لەو مانگانەیە خودی خۆم لەگەڵ پێشمەرگەیەکی تردا وەرمگرتووە و لە یاخسەمەرەوە هێناومانە بۆ مالوومە)! خۆشم بەشداریم

کرد لە چاپکردنی کتێبێکیان بە زمانی عەرەبی لەسەر راسپاردەی کاک ئازاد کە هەمووی دژایەتی بوو بۆ حیزبی شیوعی، واتە دووبارەبوونەوەی گریێ دەروونییەکەی کاژیک بەڵام بەشێوەیەکی تر. دیار بوو ئەو کاتە بۆ من چالاکییەکی واهی کوردایەتییەکی زۆر بێوێنە بوو کە بەشداری بکەم لە چاپکردنی کتێبێک دژی شیوعییەکان!.. پاشتر حیزبی شیوعی بەو کارەی ئێمەی زانی و زۆر چاوشۆڕیان بووین! کتێبەکە لە دۆڵی کەرکەر-ی بەرامبەر بەرگەڵو چاپکرا کە ئەوکات مەکتەبی راگەیاندنی پاسۆکی لێ بوو. هاوڕێ پشکۆ (وابزانم ئێستا لە سوید دەژی) کە لێپرسراوی بارەگای شیوعییەکان بوو بەرامبەر ئێمە، کە بە رووداوەکەی زانی هاوڕێیانی خۆیانی لە قەرەداغ لێ ئاگادارکردەوە. خۆشییەکەی لەوەدا بوو کە نامەکەی بە هاویێرانی ئێمەدا نارد بۆ قەرەداغ!.. کاتی خۆی هەموو ئەو رووداوانەی ساڵی ١٩٨٧ی ناو پاسۆک و رێکەوتەکانیان بە وردی لە دەفتەری پێشمەرگایەتیمدا تۆمارکردبوون. بەداخەوە ئەو رۆژژمێرەم فەوتا و هەرگیز دەستمنەکەوتەوە. خۆزگە دەما، ئێستا دەمتوانی هەندێک رووداو باشتر و وردتر بگێڕمەوە.

کاژیکنامە، لە کۆتاییدا دێتەسەر باسی "فەلسەفە"ی کوردایەتی و دەستپێکی بە دەستپێکی دروستبوونی خودی کورد دادەنێت! بەبێ ئەوەی دروست پێمان بڵێت کەی و چۆن! پاشتر باسی هەندێک لە هەڵبەستی شاعیرانی کورد دەکات کە باسی ئەدەبی بەرەنگاری دەکات و کردوونی بە سرووشی بیری کوردایەتی.

لە باسی یەکسانی بۆ گەل و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی، وایان تێکەڵ کردووە کە خۆشیان نازانن چی دەڵێن و چۆن لە دێوەزمەی سۆشیالیزم خۆیان دەرباز بکەن، نەک پێیان بڵێن ئەمەتان لە شیوعییەکانەوە وەرگرتووە! ئەم دێوەزمەی سۆشیالیزمە لە پاسۆکیشدا هەبوو، پاسۆک کورتکراوەی پارتی سۆشیالیستی کورد بوو، من زۆر جار لەگەڵ کاک ئازاد گفتوگۆی ئەو سۆشیالیزمەی پاسۆکم کردووە و هەمان قسەکانی کاژیکنامەی بۆ

کردوومەتەوە. بەدڵنیاییەوە ئەویش لە کاژیک زۆرتری پێ نەبوو لە سۆشیالیزمدا.

لە کۆتاییی پوختەی بیروباوەڕی کاژیکدا، کورد بە نەتەوەیەکی بلیمەت! دادەنێن. بێ ئەوەی بۆ ئێمەیان روونکردبێتەوە چۆن و بە چ شێوەیەک بلیمەتین، چیمان پێشکەشی نەک مرۆڤایەتی! بەڵکو خودی خۆمان کردووە. ئەمە درۆیەکی رووت و بەشێکە لە درۆکانی درۆ گەورەکەی کوردایەتی کە کاژیکنامەیە.

ئەوانەی کاژیکنامەیان نووسی و لە تۆپی کاژیکدا بوون، نە سیاسی بوون و نە فەیلەسوف! بەڵکو کۆمەڵێک شاعیر، ئەدیب و زمانەوان بوون و دەستیان دابووە کارێک کە نە کاری ئەوان بوو و نە تواناشیان بەسەریدا رادەگەییشت! هەڵبەت زۆریان پەییان بەو راستینەیە برد کە چییان کردووە! هەربۆیە زۆرینەیان جارێکی تر بەلای سیاسەتدا نەڕۆیشتنەوە، یان سەری خۆیی هەڵگرتووە ببڕای ببڕ بە رێبواریش بە کوردستاندا نەڕۆیشتووە، دیارە تیایاندا هەبووە کە هەرگیز پێشبینیی ئەو کارە خراپانەی نەکردووە و دەستی لە کارکردن کێشاوەتەوە.. کە من زۆر رێز لەو هەڵوێستەیان دەگرم.. من پێم وایە کەسێک تێکستێکی ناسکی وەک (ست فاتیمە)ی نووسیبێت، ئەستەمە دەستی لە کوشتنی شیوعییەکاندا هەبێت.. هیچ بەڵگەم بۆ ئەمە نییە و تەنها هەستێکی خودیی خۆمە.

کاژیک، هەوڵێکی شکستخواردووی ناتەواو بوو تاوەکو کوردایەتی بخاتە ناو چوارچێوەیەکی هزرییەوە، ئەو چوارچێوەیە بەهیچ جۆرێک نوێنەکرایەوە، بەشێوەیەکی زۆر سادە و ناتەواو بە ئێمەیان وت؛ کە نەتەوەیەکی دابەشکراوین و وڵاتەکەمان داگیرکراوە و کوردایەتی رزگامان دەکات و هیچی تر.

بەکارهێنانی وشەگەلی وەک ئاری-زمان، هاونەژاد و ئاریایی بۆ راکێشانی سۆزی فارسەکان و ساواکییەکان لەلایەن کاژێکییەکانەوە دەچێتە خانەی بێ-ئاگایی و ناحاڵیبوون لە مێژووی هەردوو کورد و فارس و زمانەکانی فارسی و کوردی، ئەمە کارەساتە چونکە لە ترۆپکی کاژێک زمانەوانی زۆر ناوداری تێدابووا نە کاژێکنامە، نە رۆشنبیرانی پێش ئەویش و بەداخیشەوە نە هی دوای ئەویش نەیانزانی کە (ترس) فۆبیای فارس چییە و بۆچی تاوەکو ئێستاش زمانی کوردی لەلایەن زۆرێک لە فارسەکانەوە بە شێوەزارێکی لۆکاڵیی ئێرانی یان فارسی دادەنرێت. تەنانەت زۆرێک لە پان-ئێرانیستەکان و لەوانەش حیکمەتییەکان کوردیشیان وەک نەتەوە قبوڵ نییە و بە رەگەزێکی ئێرانیی سەربە فارسی دادەنێن.

زۆر سەرچاوەی مێژوویی باس لەوە دەکەن کە تا سەردەمی سەرهەڵدانی قاجارییەکانیش زمانێک نەبووە بە ناوی زمانی فارسی! بەڵکو پێشتر ئەو زمانەی کە ئێستا پێی دەڵێن فارسیی ئەفغانی و ناوە رەسەنەکەی زمانی دەری-یە لە سەرانسەری ئێران و ئەفغانستانی ئەوکات برەویی هەبووە و پێی نووسراوە و خوێندراوە! تا سەردەمی قاجارەکانیش زمانی فەرمیی دەرباری ئێرانییەکان بووە.

هەڵبەت من زمانەوان نیم! بەڵام هەستەکانم پێم دەڵێن کە هەردوو زمانی دەری (فارسیی ئەفغانی) و کوردی زۆرتر لە یەکەوە نزیکن تاوەکو کوردی و فارسی! چ لە رووی دەربڕینەوە و چ لە رووی وشەدانەوە. ئەگەرچی هەردوولا لەباری جوگرافییەوە هیچ بەرکەوتەیەکیان نییە و تەواوی فارسەکان کەوتوونەتە نێوان هەردوو لامانەوە! ئەمە ئەوە بە من دەڵێت کە زمانی دەری زۆر لە فارسی رەسەنترە و دەکرێت لێکۆڵینەوەی زۆری لەسەربکرێت لەبارەی پەیوەندیی بە زمانی کوردییەوە.

فۆبیا، یان گرێی دەروونیی هەردوو دەری و کوردی بۆ ئەو دەستەڵاتەی کە ئێرانی گرتەدەست گەورەتر بوو، تاوەکو زمانی دەریی لە ئەدەبیاتیدا نەهێشت و کردییە فارسیی ئەفغانی. فارسیش بووە جێگرەوەی دەری و خۆیشی کردە

میراتگری هەردوو زمانی مادی و پارسیی کۆن کە لەو زمانەوە داکەوتوون کە ئاڤێستای پێ نووسراوەتەوە. زمانی کوردیش نزیکترین زمانە بۆ ئاڤێستا بە بەراورد بە زمانەکانی دەری و فارسی، هەربۆیە فۆبیاکە هەر دەرپێی نەگرتەوە و زمانی کوردیش بووە قوربانیی ئەو فۆبیایە.

فارسەکان چەندین سەدەیە کار لەسەر ئەم فۆبیایەیان دەکەن. تا سەردەمی کۆتاییی دەستەڵاتی پادشایی لە ئێران ئەم فۆبیایە و کارکردن بۆی گەییشتە لووتکە و هەنگاوی باشیشی بڕی. لە پۆلێنکردنی زمانەکاندا کوردییان کردە بەشێکی هندوئێرانی و لە هندوئەوروپی دایانبڕی، من لە زۆر سەرچاوەدا ئەمەم دیوە. بەڵام پاش کەوتنی دەستەڵاتی پادشایی و دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی، ئەوەی پێشووتر بۆ زمانی فارسی و فۆبیاکەی دروستکرابوو، ئەمان خۆشبەختانە بەرەوپاشیانبرد، بەجۆرێک ئێستا زمانی فارسی بووەتە تێکەڵەیەکی کوردی، دەری، عەرەبی و ئازەری! بەڕادەیەک کەسێکی وەک من کە لە ژیانمدا بە فارسی نەمخوێندووە! هەر کتێبێکی فارسیی ئێستا دەخوێمەوە، بەلایەنی کەمەوە نەوەد لە سەدی تێدەگەم، بەهۆی ئەو هەموو وشە عەرەبییەی کە کۆماری ئیسلامی خستوویەتییە زمانی فارسیی ئێستاوە. کەچی بە پێچەوانەوە ئاڵەنگیریی هەر رۆشنبیرێکی فارسیی کوردی نەزان دەکەم کە ئەم دێڕانەی من دەخوێنێتەوە، تەنانەت هەر بشزانێت باسی چی دەکەم!

فۆبیای فارسەکان لە کورد، تەنها زمان نەبوو! بەڵکو مێژووشە. چونکە زۆرینەی شوێنەوار و کەرەستە کۆنەکان و ئاتەشکەدەکانی زەردەشتییەکان لە کوردستاندایە. فارس زۆرتر لە سەدەیەکە خەریکی لەناوبردن و کڕینی ئەو شوێنەوارانەیە. لەو رووەوە پێشکەوتنێکی باشیان بەدەستهێناوە! کورد چونکە هێڵی سووری هەرگیز نەبووە و نازانێت چییە، زۆرێک لەو کەرەستە کۆنانەی کە رەسەنی ئاڤێستا و زەردەشتییەکان بۆ کوردستان دەگەڕێنێتەوە، بە فارسەکانی تاڵانفرۆشکرد. فارسەکان بە شێوەیەکی سیستەماتیک لە ساڵی ١٩٩١ەوە هەرچی ئەوانە بوو کڕیان. خودی خۆم ترسی ئەوەشم هەبوو کە

ئەشکەوتێکی مێژوویی وەک قزقاپان - قسن قاپان لە چەمی ڕەزان، کە ناتوانن بیگوێزنەوە، کەتنێکی بەسەردا بهێنن! تاوەکو ئەو شوێنەوارەش لە کوردستان نەمێنێت! گرنگیی نەمان و ونبوونی ئەو شوێنەوارانە بۆ فارس ئەوەیە کە ڕەسەنایەتی و پەیوەندیی هەردوو زمانی کوردی و مادی نامێنێت.. لەوەدا بەداخەوە و دیسانیش بەهۆی درۆکانی کوردایەتییەوە سەرکەوتنی باشیان تارادەیەک بەدەستهێناوە.. بگرە خودی کوردایەتی یارمەتیدەری باشی ئەم فۆبیایەن. چونکە کوردایەتی نەک زمانی کوردیی پێش نەخست، بەڵکو لە باشووری کوردستان هەردوو زاراوەی سۆرانی و بادینی بوونە دوو زمانی فەرمی و ئەوەندەی تر باشووری کوردستانی کردە دوو بەشەوە.

بەهۆی فۆبیای زمان و مێژووی کوردەوە، مرۆڤی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا بووەتە هاووڵاتیی دوای پلە یەک. عەرەب و ئازەرییەکانی ئێران ئەم کێشەیەیان وەک کورد نییە! چون ئەوان نە زمانیان نە مێژوویان لە خزمەتی فۆبیاکەی فارسدا نییە. کوردی شیعە لە ئێراندا بەهۆی زمان و مێژوویەوە هاووڵاتیی پلە دووە، ئەگەر ئەو کوردە سوننە بێت! ئەوکات زمان، مێژوو و مەزهەبیشی دەچێتەسەر و دەیکاتە هاووڵاتیی پلە سێ! کارەسات لەوەدایە کە کوردەکە یارسانی بێت، ئەوە دەیکاتە هاووڵاتیی دوا پلە و دەچێتە ڕیزی دوژمنێکی سەرسەختەوە، سەرباری ئەوەی شیعە نییە، ئایینەکەشی ئەوەیە کە فۆبیاکەی فارس دەکاتە شیزۆفرینیا.

فۆبیاکەی فارس، هونەر و زانستیشی هاتووەتەسەر و ماوەیەک لەمەوبەر فارسەکان بە ئاشکرا دژایەتیی هونەرمەندی بەناوبانگی کوردی کرماشانی (شەهرامی نازری)یان دەکرد، تەنها لەبەرئەوەی وتی "خۆم کرماشانیم فارسی نەزیانم؛ وە زمانی کوردی قەزاو لە گیانم"! شەهرام لەپای ئەو شۆڕشەی کە فارسە ڕەگەزپەرستەکان لەدژی پیادەیان کرد، ناچار بوو ڕاگەیاندننامەیەک بڵاوبکاتەوە کە بەڵێ کوردە و خوداوەند بەوشێوەیە ئەوی ئافراندووە.. هەمان کارەساتی ئەحمەد کایا بەڵام بەشێوەیەکی تر.

زانا و ماتماتیکزانی بەناوبانگی کورد، کۆچەر بیرکاریش هەمان کێشەی لەلایەن فارسە رەگەزپەرستەکانەوە بەرەورِوو کرایەوە، تەنها لەبەرئەوەی وتی کە خەڵاتەکەی پێشکەشی چل ملیۆن کورد دەکات.

ئەوە ئەو فۆبیایەیە کە نە نووسەرانی کاژیکنامە تێیگەییشتن و نە ئێستاش بیرێکی بەهەندمان لێ کردووەتەوە. هەمان فۆبیاشە کە بووەتە هۆی کاولکارییەکی گەورە لە رۆژهەڵاتی کوردستان، بەهۆیەوە ماشێنێکی گەورەی شەرِ هەر لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە، پێشتریش لە سەردەمی شەرِەکانی سەفەوی و عوسمانی تا ئەمرۆ لە دژی کورد لەلایەن فارسەکانەوە پیادە دەکرێت! و بەهۆیەوە دەیان هەزار کەس لە هەردوولا گیانیان لەدەستداوە.

هەر ئەم فۆبیایەشە کە هۆکارێکی بەهێزە و رێگری لە جیابوونەوەی رۆژهەڵاتی کوردستان دەکات و نایەڵێت کورد کیانێکی تایبەت بە خۆیی ببێت. چونکە دامەزراندنی ئەو کیانە واتە دارِمانی ئەفسانەی مێژوو و زمانی فارس بەدڵنیاییەوە.

کاژیکنامە، نەک لەم فۆبیایە نەگەییشتبوو! بەڵکو بەهۆی بڵاوکردنەوەی بیری ئاریایی و هاونەژادییەوە بەمەبەستەوە یان بەبێ مەبەست خزمەتی فۆبیای فارسەکانیشی دەکرد.. هەربۆیە لە هەندێک سەرچاوەدا باس لە هەندێک کۆبوونەوەی کاژیک و ساواکی ئێرانی دەکرێت کە من وردەکارییەکانی دروست نازانم چۆنە. ئەوەندە دەزانم هەندێکیان لە ئەڵمانیا بوون. دڵنیام رۆژێک نهێنیی ئەو پەیوەندییانە هەڵدەماڵدرێن.. لەو پەیوەندییە تەماوییانەدا پێم باشە ئاماژەش بەوە بکەم کە پاش ساڵی ١٩٧٥ کاژیک کەسێکی لە ئەڵمانیاوە ناردووەتە بەغدا بۆ گفتوگۆ (ئەو کەسە ئێستا لە ژیاندا نەماوە)! هاوکات لە سلێمانیش حکومەتی ئێراق پەیوەندیی بە هەندێک لەو کاژیکانەوە کردووە، کە من یەکێکیانم لەسەر ئەو گفتوگۆیە دواندووە و ئەوەی پشترِاستکردووەتەوە، تەنانەت بەڵێنی پۆستی پارێزگای سلێمانیشیان بەیەکێک لە ئەندامانی کاژیک داوە، هیوادارم لە بۆنەیەکی تر و نووسینێکی تردا زۆرتر باسی بکەم.

لە باسی فۆبیادا جێی خۆیەتی کە کەمێک هەڵوەستە لەسەر هەردوو فۆبیای تورک و عەرەب لەسەر کوردستان و دژی کورد بکرێت.

فۆبیای تورک لە هی فارس ئاڵۆزترە! تورک نوێترین ڕەگەزی ناوچەکەیە. گەورەترین داگیرکەری بەشێکی گەورەی کوردستانە. نەمدیوە ڕۆشنبیرێکی کورد لە خۆی بپرسێت بۆچی پاش ڕووخانی دەوڵەتی عوسمانی، تورک هێندە شێلگیرانە دەیویست تەنها بەردەوامی بە داگیرکاری کوردستان بدات و کورد هەر بەژێردەستەیی تورک بمێنێتەوە! بۆچی تورک وازی لە ئێڕاق و سووریای عەرەبی هێنا کە وەک کورد نزیک بوو لێی و "دەکرا" ئەوانیش بەژێردەستەیی خۆی بهێڵێتەوە. بۆچی تورک ئەوەی هەیبوو لە لۆزاندا بۆ هێشتنەوەی کوردی بەژێردەستەیی خۆی خەرجی کردا! بۆچی لەم ڕۆژانەدا (٢٠١٨) کە ئابووریی تورک ڕۆژ بە ڕۆژ لە داتەپیندایە، بەڵام بودجەی شەڕی تورک بۆ کورد و پەکەکە بودجەیەکی پیرۆزە و دەستی لێوەنادرێت!

فۆبیای ئەمان وەک هی فارس نەبووا فۆبیای تورک زۆرتر کلتووری و ئابوورییە.

بەرکەوتەی من لەگەڵ تورکدا زۆر کەم بوو. پێش ئەوەی بێمە هەندەران، پێشتر چەند فیلمێکی تورکیم بینی بوو. ئەو کاتیش ئەوەندە تێکەڵاوی لەنێوان باکوور و باشووردا نەبوو و تەکنەلۆژیاش وەک ئەوەی ئێستا پێشکەوتوو نەبوو. پاشتر بۆمدەرکەوت زۆرینەی ئەو ئەستێرانەی ئەو فیلمانەی کە لە هەشتاکاندا پیشاندەدران، کورد بوون!

لە ئەوروپا، یان باشتر بڵێم لە هۆڵندا، نانێک هەیە پێی دەڵێن نانی تورکی، پیتزایەکیش هەیە پێی دەڵێن پیتزای تورکی و چایەکیش هەیە پێی دەڵێن چای

تورکی و قاوەیەکیش هەیە پێی دەڵێن قاوەی تورکی و هەندێک شتی تری لەو بابەتانە.

گەرماوێک هەیە لە ئەوروپا، بە هەڵمە و پێی دەڵێن گەرماوی تورکی (تورکیش هەمام). واز لەوە بێنە کە حەمام وشەیەکی تورکی نییە! ئەمە هەر ئەو گەرماوانەیە کە ئەولیا چەلەبی کە خۆی تورک بووە و کاتی خۆی کە لە ئەستەنبوڵەوە هاتووەتە کوردستانەوە و باسی کردووە و زۆر سەرسام بووە پێی! دیارە مرۆڤ کە سەرسام بێت بە شتێک، یان پێشتر نەیدیوە یان لەوە باشتر لە وڵاتەکەی "خۆی"دا نەبووە و نییە، بەمەرجێک ئەم چەلەبییە لە چینی هەرە بەرز و دەسەڵاتداری تورک بووە. تەنانەت دوای رووداوەکانی داگیرکردنی عەفرین لەلایەن تورکەکانەوە لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٨، وەک دەڵێن یەک لەو تاوانانەی کە تورکەکان دژی کلتووری کورد بۆ خزمەتی فۆبیاکەیان کردیان، گواستنەوەی کەلوپەلی گەرماوێکی کوردی بوو بە دار و دیوارییەوە! لە عەفرینەوە بۆ تورکیا!.. بۆردوومانکردن و وێرانکردنی شوێنە کۆنەکانی عەفرین لەکاتی داگیرکارییەکەی تورکیا بۆ عەفرین بەشێکی تری ئەم گرێ دەروونییەی تورکە بۆ کورد. نقومکردنی شوێنەواری گرنگی حەسەنکێف لە باکووری کوردستان بەهۆی پڕۆژەی گاپەوە، بەشێکی تری ئەم فۆبیایەی تورکە.

ساڵی ١٩٩٥ رێم کەوتە هەردوو شاری ئەستەمبوڵ و ئەنکەڕە و زۆر سەرنجی خواردن و داب و نەریت و هەموو شتێکی ئەو وڵاتەمدا. لە شارە گەورەکانی تورکیادا هیچ نانێکم نەبینی لەو نانە تورکییەی هۆڵندا بچێت! ئەمە بووە جێگای پرسیار بۆ من.. پیتزای تورکیشم بەو ناوەوە لە هیچ کام لە شارە تورکییە گەورەکان نەدی، جگە لەوەی هەمان کولێرە بەقیمەکەی خۆمان لەوێ ناوی نراوە (لەهماجون) کە ناوێکی سریانی یان ئارامییە و تورکێنراوە و بە عەرەبی پێی دەگووترێت (لحم بعجين)!

دیارە نە چا و نە قاوەش لە تورکیا بەرهەم نایەن! ئەدی ئەم چای تورکی و قاوەی تورکییە لە کوێوە هاتوون!

هەر لەو گەشتەمدا هاتمە باکووری کوردستان و پاش چەند ساڵێکی تریش چەند جارێک چوومە باکووری کوردستان. ئەو نانەی کە لە ئەوروپا پێی دەگووترێت نانی تورکی، تەنها لە ناوچە کوردییەکانی باکووردا هەیە! ئەو پیتزا تورکییەشی لە ئەوروپا زۆر رەواجی هەیە، بە باشترین شێوەی هەر لە شارە کوردییەکاندا هەیە! تورک خۆیی کردە خاوەنی و ئێستا لە هەر لایەکی ئەوروپا بەناوی ئەوانەوە دەفرۆشرێت و بەکاردەهێنرێن.

زۆرێک لە دیاردە کلتوورییەکان و خواردەمەنی کە ئێستا لە تورکیادا وەک کلتووری تورکی ناسراون، بریتین لەو کلتوورە لەدەرەوەهێنراوانەی سەردەمی عوسمانییەکان و پاشان بۆ تورکیا ماونەتەوە. چا و قاوەی تورکی باشترینی ئەو نموونانە و زۆرێکیش لەوانی تر هی کوردستان و یۆنانستان بوون. هەر بەم پێودانگە کێشەکانی نێوان ئەرمەنستان و تورک، یۆنان و تورک زۆرتر کێشەی کلتوورییە.. خواردنەوەی ئوزۆ-یان کردووەتە راکی و مەزەی تزاتزیکی-یشیان کردووتە جاجیک! گیرۆس (گەس)یشیان کردووەتە دۆنەر.

لە یەکێک لە گەشتەکانی گەڕانەوەم لە کوردستاندا، هەر لە سلۆپییەوە تا ئەستەمبوڵ من لە پاسەکەدا گوێم لە گۆرانیی تورکی دەگرت! زۆرینەی هەرە زۆری هارمۆنی و ئاوازیان، رۆحی کوردی و کرمانجی بوون و کرابوونە تورکی و بە تورکی دەگووترانەوە! لەم لایەنەوە کەسانی وەک ئیبراهیم تاتلّیساز باندۆری زۆر خراپی هەبووە لەسەر کلتوور و هونەری کوردی و هەر بە زمانەکەی خۆیان پێشەکشی تورکەکانیان کردووە. کە من پێم وایە ئەمە گوناهی ئیبۆ نییە بە تەنها و کوردایەتی و "رۆشنبیر"ان دەبووایە کەسانی وەک ئیبۆیان ئاڕاستە بکردایە کە ئەوەی دەیکەن کارێکی گەلێک قێزەونە و دزینی کلتووری نەتەوەییمانە بۆ تورکەکان.. هەر بەم پێودانگە دیسان کارەساتی ئەحمەد کایا بەبیردێنمەوە کە چۆن لە تورکیا دەرکرا و گۆڕ غەریب کرا، تەنها لەبەرئەوەی ئەو هونەرمەندە کوردە، کە دەیان ساڵ جێ شانازیی موزیک و گۆرانیی "تورک"ی بوو، ویستی بە کوردی گۆرانی بڵێت و فۆبیاکەی تورک

بخاتە مەترسییەوە.. سووکترکردنی ئیبۆ و بردنی بۆ عەفرین، بە ئاوازی کوردی تێکستی تورکی گۆرانی بۆ کەوتنی عەفرین بڵێت هەر هەمان فۆبیایە.

پێشتر زۆرێکم لەسەر رەوی ئەم تورکانە بۆ تورکیای ئێستا و ئەنادۆڵ خوێندووەتەوە. زۆرینەی ئەو سەرچاوانە لەسەر ئەوە کۆکن کە هۆزە تورکییەکانی مەگۆل کاتێک هاتوونەتە ناوچەکە، جگە لە ئەسپ و شمشێرەکانیان هیچ شتێکی تریان پێ نەبووە. دابێتیان بەسەر هەر گوند و شارێکدا کاولیانکردووە و چییان هەبووبێت کردوویانەتە هی خۆیان و خۆیانیان کردووەتە خاوەنی کلتوور و ئابووریی ئەو ناوچە نوێیانەی کە داگیریانکردوون و باکووری کوردستان و تورکیای ئێستاش کە پێشتر زۆرێکی خاکی ئەرمەن و یۆنان و بولگارستان بووە بوونەتە خاوەنیان. دوورگەی قوبروس کاتی خۆی یەک تورکی تێدا نەبووە، ئێستا نیوەی تورکە!

هەربۆیە کلتووری ئێستای تورک، کورد بەتایبەتی و بۆلگار و ئەرمەن و یۆنانی و بەڵکانیی لێدەربێنە! تەنها ئەسپ و شمشێر و کوشتن دەمێنێتەوە.. فۆبیای کلتوور و ئەو کلتوورەی بەدەستیانهێناوە لە نەتەوەکانی ترەوە دەبێت بە تورکی بمێنێتەوە، هەر ئەمەشە لە گرنگترینی ئەو هۆکارانەی کە تورک بەو شێوە سەیرە دژایەتیی کورد و هەر کیانێکی دەکات ئەگەرچی لە کیشوەرێکی تریشدا بێت! هەر ئەمەشە کە زۆرینەی هەرە زۆری منداڵی تورک بە دژایەتیی کورد و نکوڵیکردنیان گۆش و پەروەردە دەکرێن.

یەک لە شانازییەکانی بیناسازیی تورک مزگەوتی ئایا سۆفیایە، ئەم مزگەوتە کاتی خۆی کڵێسەیەکی گریکییەکان بووە و بە شێوازێکی زۆر نایاب مزگەوتێنراوە. بیناساز یان ئەرکیتێکتەکەی کەسێک بووە ناوی سینان بووە و تورکەکان خۆیان کردووەتە خاوەنی. ئەم سینانە لە بنچینەدا ناوی جۆزێف بووە، فەڵە بووە و موسڵمان نەبووە، تورکیش نەبووە. ناوەکەیان کردووەتە سینان و خراوەتەسەر کلتوور و ئەرکیتێکتی تورکی.. ئەوەیە راستینەی کلتووری تورک و تورکیایی و شانازییەکانی تورک.

سەرباری داگیرکاریی کلتووری، زۆرترین ڕێژەی کانزا، وزە و ئاوەکانی تورکیا لە باکووری کوردستانن.. تورک هەرزوو هەستی بەوەکرد کە لەدەستدانی کوردستان واتە لەدەستدانی ئابوورییەکی گەورە بە پرۆژەی گاپیشەوە و کەشفبوونی کلتووری بەتورککراوی کورد و زۆری تر.

ئەوە کرۆکی فۆبیای تورکە بەرامبەر بە کورد و کوردایەتیش هەرگیز نەیتوانی کار لەسەر گێڕانەوەی ئەو کلتوورە بردراوە بکات!

دروستبوونی هەر کیانێکی کوردی و بە تایبەتی لە باکووری کوردستان، بەدڵنیاییەوە دەبێتە هۆی دارمانی کلتووری و ئابووری بۆ تورک. ئەوان زۆر باش ئەوە دەزانن هەربۆیە بەو شێوە سەرسوڕهێنەرە دژایەتیی دەکەن.. ئەوان بەرگری لە بوون و ژیانی خۆیان دەکەن!

هەرچی عەرەبەکانە، من پێموایە کێشەی زمان و کلتووریان بەرامبەر بە کورد نییە. هەر بۆیە بۆ عەرەبێک ئاساییە بڵێت؛ میری شاعیرانی عەرەب ئەمیر شەوقی کوردە، قاسم ئەمین گەورە نووسەری داکۆکیکار لە مافی ژنان لە جیهانی عەرەبیدا کوردە، پێشی ئاساییە بڵێت؛ سەندرێللای سینەمای عەرەبی سوعاد حوسنی بابا کوردە، یەکەم قورئانخوێنی میسر و جیهان عەبدولباسیت کوردە، گەورە بیریار عەباس مەحمود عەقاد، خاوەنی زۆرتر لە ١٠٠ هەزار وتار! و ئەکتەری بەناوبانگ مەحمود ملێجی و زۆریتر کوردن.. کێشەیان لەگەڵ هەموو ئەوانەدا نییە. فۆبیای ئەمان زۆرتر زەوی و ئاوە.. عەرەب لە هەموو نەتەوەکانی تری ناوچەکە زۆرتر زۆر دەبن، ژمارەی منداڵان لە خێزانێکی عەرەبی لە فارس، تورک و کورد زۆرترە. بەپێی دوا ئامارەکانی ساڵی ٢٠١٨، ژمارەی کورد لە چوارچێوەی ئێراق زۆر لە ڕێژەی عەرەب کەمتر بوونەتەوە و ئەم ڕێژەیە ساڵ بە ساڵ بەرەو دابەزین دەچێت. ئەم فۆبیایە بەپێی تێپەڕبوونی کات گەورەتر و ترسناکتر دەبێت.. زۆرترینی زەوییە عەرەبییەکانی هەردوو وڵاتی ئێراق و سووریا بریتین لە زەویی وشک و بیابان.

گەورەترین سەرچاوەی ئاو لە چوارچێوەی سیاسیی ئەم دوو وڵاتە هەردوو باشوور و ڕۆژاوای کوردستانە. عەرەبەکان هەر لە سەردەمی ئیسلامەتییەوە ئالوودەی وەدەستخستنی ئاوی خواردنەوە و ئاودێری بوون بۆ کشتوکاڵ و مانەوەیان، تەنانەت گرنگترین کار لە سەردەمی قوڕەیش ئاودانی حاجییەکان بووە و تیرەکان لەناو خۆیاندا هەردەم کێشمەکێشیان بوە، ئەم کێشەی ئاو و کشتوکاڵە هۆکارێکی گرنگی جەنگە داگیرکارییەکانی ئیسلامە کە ناویان نابوو فتوحات. فۆبیای عەرەبی ئێراق و سووریا ئەو ئاو و کشتوکاڵەیە. بەلەدەستدانی ئەو دوو بەشەی باشوور و ڕۆژاوای کوردستان واتە خنکان لە تینوێتیدا.. ئەم خنکانە بەراییەکانی لە باکووری کوردستان و سیاسەتی ئاوی تورکەوە دەرکەوتووە لە کاتێکدا کە پرۆژەی گاپ نزیکی تەواوبوونە و تورکەکان بە ئاسانی دەتوانن هەردوو شێرەی ئاوەکانی هەردوو ڕووباری دیجلە و فورات بگرنەوە، بەڵام هێشتا چەند کلیلێکی ئەو شێرانە لەدەستی کوردی باشوور و ڕۆژاوادا ماوە. هەر بەو پێیە فۆبیای ئاویش دەچێتە سەر فۆبیاکانی تورک! لەدەستدانی باکووری کوردستان بۆ تورکیا، دەبێتە لەدەستدانی تەواوی سەرچاوەکانی ئاوی خۆرهەڵاتی ناوین و هەموو بەنداوەکانی پرۆژەی گاپ، کە سەرمایەیەکی بێ ئەندازەی تیا خەرج کراوە، کورد دەبێتە یەکەم دەستەڵاتی کۆنترۆڵکەری ئاو و ئاودێری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.. لەوەوە تێبینیی ئاڵۆزیی فۆبیاکان بکەن!

کوردایەتی، نەک تا ئێستا توانیویەتی کار لەم فۆبیایانە بکات. بەڵکو هەر بەلاشیدا نەڕۆییشتووە! و لە زۆر کات و باریشدا خزمەتی کردوون.

فۆبیاکان جێدەهێڵم و دەگەڕێمەوە بۆ مالوومە! هێشتا نوێژ و سەڵاح و نەهجولبەلاغەکەی کاک ئازاد کاری تەواوی تێنەکردبووم و بڕیارمدا ببمە پێشمەرگە! مالوومە، وەک پێشتر نەمابوو! کەمە کەمە نەبێت خانووی بەپێوە نەمابوو. ئەو قوتابخانەیەشی کە بارەگای سەرکردایەتیی پاسۆکی

تێدابوو، لەگەڵ زۆرێک لە خانووەکان بەهۆی بۆردوومانی فرۆکەکانی ئێڕاقی عەرەبەوە رووخێندرابوون.

بارەگای سەرکردایەتیی (هەرێمی باشوور) پاسۆک چووبووە دوورێک لە پشتی گوندەکەوە و لە بن چیای سەرکەشی ژیلوان چەند خانووی قوڕ و کەپریان دروستکردبوو.

لەوێ زۆر خەریکی خوێندنەوە و بیرکردنەوە بووم لە کوردایەتی و پاسۆکایەتی. زۆر جاران کاک ئازادم وە گیروگاز دەهێنا تا بزانم کوردایەتی چۆنە و چییە! سۆشیالیزمەکەی پاسۆک چ جۆرێکە! دەمویست بزانم هەر ئەوەیە کە من لە کتێبە مارکسی و لینینیەکان و ئەدەبیاتی پرۆلیتاریا خوێندومنەتەوە! ئایا هەر لەو بێسەروبەرییەی کاژیکە! یان ئەمان باشتر بۆی چوون و پێیان شوورەیی نییە بڵێن هەر هەمان ئەوەی کۆمۆنیستەکانە. ئەنجام، هیچم لە کاک ئازاد هەڵنەکراند. تەنانەت شەوێکیان لێم تووڕە بوو و وتی؛ تۆ سواری کۆڵم دەبیت! دیارە هیچمان ناهەقمان نەبوو. من گەنجێکی خوازیاری زانیاری و کوردایەتی بووم و ئەویشم بە تاکە مەرجەع دەزانی لەو شاخ و دۆڵەدا، کاک ئازاد جگەلەوەی سکرتێری پاسۆک بوو و کاتی کەم بوو، ٪۹۹ی ئەدەبیاتی پاسۆک خۆی دەینووسی، کەسێک بوو بە هێمایەکی کوردایەتی دادەنرا، بەڵام نەک وەڵامی پرسیارەکانی منی بەتەواوی نەدەزانی! بەڵکو کەسی تر وەڵامی لانەبوو. دەبێت لێرەدا باسی ئەوە بکەم کە کاک ئازاد سەرباری ئەوەی لەژێر باندۆری مەکیاڤیللیزمدا بوو، کەسێکی زۆر میهرەبان بوو و هەر بۆ رۆژی دوایی ئاشتی کردمەوە. رۆژی دوایی کە نۆرەی من و پێشمەرگەیەکی تر بوو خواردنی بارەگا دروستبکەین، کترییەک ئاوی گەرم بە قاچمدا رژا و زۆر ئازارم گەییشت. کاک ئازاد کە چاوی لە رووداوەکە بوو بە هەڵەداوان گەییشتە فریام و تیماری قاچمی کرد و ماوەیەکی زۆر لام مایەوە.. بەدەم تیماری قاچمەوە باسی جۆرەکانی ئازاری بۆ دەکردم و دەیگوت ئازاری منداڵبوون و سووتان خراپترین ئازارن.. هەڵبەت لە پزیشکی و برینپێچیدا شارەزابوو چونکە

پەیمانگای برینپێچیی تەواو کردبوو، ماوەیەکیش لە نەخۆشخانە کاری کردبوو.

هەرچۆنێک بێت، ئەوەی پێی گەییشتم ئەوە بوو کە کەس نازانێت کوردایەتی چییە، چۆنە و پێناس و پایەکانی چین.. بۆم روون نەبووەوە لە نێوان کوردستان و کورد بۆ کوردایەتی کامیان گرنگترن! خەڵکەکەی یان خاکەکەی.

واز لە خاک دێنم و دێمە سەر خەڵکەکەی و مرۆڤی پاسۆکی، یان مرۆڤی کورد. مانگی (پێموابێت) هەشتی ١٩٨٧ بوو، کە من چوار پێنج مانگێک بوو بووبوومە پێشمەرگە، کوڕێکی گەنج هات بۆ دەرەوە (سەرەوە). تەمەنی هەر شازدە ساڵێک دەبوو. رۆژانە چپەیان بۆ دەکرد، فێری دەمانچە تەقاندنیان دەکرد. من گومانم کردبوو کە سەری ئەم مێرمنداڵە شازدە ساڵییە دەدرێت بە فەتارەدا و دەیانەوێت یەکێکی پێ بکوژن! رۆژانە زۆر قسەم بۆی دەکرد، بەڵام دیاربوو بۆ ئەو، چپەکانی ئەوان و دەمانچەکە گرنگتر بوو. مێرمنداڵەکە بە دەمانچەوە رۆیشتەوە بۆ شار، گەییشتەوە سلێمانی و نەگەییشت بە دەمانچە بۆرەوە گیرا! مێرمنداڵەکە ئەشکەنجەی زۆر درا. مێرمنداڵەکە لەسێدارە درا.. ئەم مێرمنداڵە، ئەگەرچی کەوتە دەست کەسانێکی نەزان و تاوانبار، زۆر ئازایانە بەرەوڕووی ئەشکەنجەی بێوێنەی بەعسییەکان بووەوە و تەنانەت وەک دەڵێن یەک دۆلکەی شووشەی لەسەری توێژەرەکەی ئەمنی سلێمانیدا لە کاتی تۆژینەوە و ئەشکەنجەدا شکاندووە! کەسێکی وا، گەر راهێنان و ئاڕاستەی باش بکرایە و نەکەوتایەتە دەست کەسانی نەزان و تاوانبار، کاری دەیان و سەدان پێشمەرگەی دەکرد. بەڕاستی ئەوەی رۆژێک لە رۆژان کوردایەتیی کردبێت هەم گوناحە و هەمیش قوربانی.

ئەمە و خۆکوشتن (یان کوژران)ی کامەرانی مامڵێ کە پێشمەرگەیەکی تری پاسۆک بوو و چیرۆکێکی ترە، یەکێکە لە داخەکانی ئەو کاتانەی تەمەنم، کە هەرگیز بیرم ناچنەوە. بەهۆی ئەم مێرمنداڵەوە بۆم دەرکەوت کە کوردایەتی

بەهای مرۆڤی کوردی لانییە! لاوێکی لەو شێوەیە، بەبێ ئەوەی تەنانەت تەمەنی یاسایی تەواو کردبێت و بەبێ ڕاهێنانی پێویست بەو شێوەیە کۆتایی پێبهێنرێت. دەبێت ئەم بێ بەهاییەی مرۆڤی کورد بەلای کوردایەتییەوە بەهۆی هەمان دروشمی بەناوبانگی کوردایەتی بێت کە دەڵێت کوردستان یان نەمان و نەیگوتووە کورد یان خەڵکی کوردستان یان نەمان!

کوردایەتی تەنانەت ڕێزی هێما کاریزماییەکانی خۆشی نەگرتووە و ناگرێت. لێرە سەرکردەی خێڵ و بنەماڵەکان دەچنە دەرەوەی ئەم بێڕێزییە لە بازنەیەکی دیاریکراوی کوردایەتیدا، چونکە خودی کوردایەتی خێڵایەتی و بنەماڵەییەتییە. دڵدار، خاوەنی مارشی نەتەوەیی کوردە و ئەم مارشە هەر لە سەرەتای دروستبوونییەوە، کوردایەتی بەکاری هێناوە و پیرۆزترین سروودی کوردایەتییە.. هەموو ڕێزی کوردایەتی بۆ ئەم دڵدارە ئەوە بوو کە بەهۆی دەستکەوتێکی بازرگانییەوە گۆڕەکەی لە هەولێر لاببەن و لەشوێنیدا مۆڵێکی بازرگانی دروستبکەن! گۆڕەکەشی بگوێزنەوە بۆ کۆیەی زێدی خۆی و لەوێش چەند جارێک سووکایەتی بە گۆڕەکەی کرا و کێلەکانی شکێنران! ئەم کارەساتەی دڵدار و گواستنەوە و سووکایەتیپێکرنی گۆڕەکەی بەراورد بکەن لەگەڵ جوولەکەکان کە چۆن باڵەخانەیەکی گەورەیان کڕییەوە و ڕووخاندیان، چونکە ئێسک و پروسکی چەند جوولەکەیەکی لەژێردا بوو و گەڕاندیانەوە بۆ ئیسرائیل!

ئەو مێرمنداڵە نموونەی هەزار یان دەیان هەزار قوربانیی تری کوردایەتییە. نموونەی پێشمەرگەی شەهید زۆرن کە تەمەنی پێشمەرگایەتییان چەند ڕۆژێکە یان هەفتەیەکە. بەبێ ڕاهێنانی پێویست کراون بە گەروی ئاگر و ئاسنی تورک، فارس و عەرەب و هەندێکجاریش کورد خۆیدا، بەبێ ئەوەی کوردایەتی پەیی بەوە بردبێت کە ئەمانە مرۆڤی کوردن و نابێت بەم شێوەیە کۆتاییان پێبهێندرێت. تەنانەت لە شەڕی داعشیشدا کوردایەتی هەمان کارەساتی بەسەر مرۆڤی کوردا هێنا و هەزاران پێشمەرگە بەهۆی نەشارەزایی و نەبوونی ڕاهێنانەوە تیاچوون و نزیکەی دە هەزارێکیشیان بریندار و کەنەفت

بوون، کوردایەتی هەر ئاوڕیشیان لێناداتەوە مەگەر ئەوانەی لەناو بازنەی خێڵ و بنەماڵەدابن. لەم ڕووەوە تاڕادەیەک پەکەکە و لایەنەکانی تری نزیک یان سەر بەو (پەیەدە و پژاک)، هەنگاوێکی باشیان بڕیوە و هیچ گەریللایەک بەبێ ڕاهێنانی پێویست نانێرێتە شەڕەوە.. بەڵام دیارە پەکەکە هەندێک لە قوتابخانەی کوردایەتی یان قوتابخانە کلاسیکەکە لایداوە و لە زۆر لایەندا شێوازی تایبەت بەخۆی پەیڕەودەکات و شایەنی ئەوەیە کە هەڵوەستەی لەسەر بکرێت.

هەر لە باسی مرۆڤ و پێشمەرگایەتییەوە، دەبێت ئەوە بڵێم زۆرێک لەوانەی کە بوونە پێشمەرگە، چ لە ڕۆشنبیر، نەخوێندەوار و تەنانەت سەرسەری و شەللاتییەکانی شارەکانیش، شەهیدیش بوون هەر نەیان زانی بۆ و کوردایەتی چییە! زۆرێک تەنها لەبەرئەوەی حەزی بە بێ-یاسایی، بە چەک و سەرکێشی و ئەمسەر و ئەوسەر بووا! بوو بە پێشمەرگە. هەیە دەیان ساڵ پێشمەرگە بووە، کوردایەتی دوو وشەی فێر نەکردووە. تەنانەت خوێندەوارەکانی شاریش جگە لە بار بۆ گوندییەکان، هیچ شتێکی ئەوتۆیان فێری گوندییەکان نەکرد. لە نووسینێکی ترمدا باسی ئەوەم کردووە، کە تەنانەت نەیانتوانی گوندییەکان فێری توالێت دروستکردنیش بکەن.. من تا کۆتایی هەشتاکان لە هیچ ماڵێکی گوندێکی کوردستاندا ئاودەستم نەدیوە. پیاوان بۆ مزگەوت و ژنانیش لە کانیی ژناندا کاروباری سەرپێشاوی خۆیان جێبەجێ کردووە.

کوردایەتی بەهای مرۆڤی کوردی لانەبێت و خاوەنی تاکە بستێک خاکیش نەبێت، ئەدی دەبێت کاری بۆ چی کردبێت.

کوردایەتی سنووری نییە، زۆر لاستیکی بووە. هەرگیز نەیگوتووە چی بکرێت و چی نەکرێت! هەر لەو ڕووەوە چونکە هێڵی سوور لە ناو کوردا نەبووە، کوردایەتیش نەیزانیوە هێڵی سوور چییە.

هێڵە سوورەکان لە سنووری بنەماڵە، تیرە، هۆز و ناوچەکاندا بوونیان هەبووە. بەڵام هەرگیز لەناو کوردا گشتگر نەبوون و هەر ئەوەشە کە دانەبەزیوەتە ناو کوردایەتییەوە.

بۆ نموونە لە شوێنێکی وەک شارەزوور یان خۆشناوەتی کچ هەڵگرتن تابوو بووە. بەدرێژایی مێژوو لەوانەیە هەزارانی لەسەر کوژرابێت. کەچی لە شوێنێکی وەک پشدەر تا ساڵانێک لەمەوبەر و لەوانەیە تائێستاش ئاسایی بووە و ڕەدووکەوتن بەشێکی پڕۆسەی هاوسەرگیری بووە، واتا نە بڤە بووە و نە هێڵێ سوور.

هێڵێ سوور، دروستکەری ئایین و ئایدۆلۆژیاکانە. تەنانەت دروستکەری کەسایەتیی مرۆڤەکانیشە. ئەڵێن ئەو کەسە خووی وایە، واتە ئەوەی پێ خۆش نییە و هێڵی سوورە یان ئەوەی پێ باشە و هێڵی سەوزە یان سوور نییە. لە ئایینی ئیسلامدا زانینی حەرامەکان زۆر لە حەڵاڵەکان گرنگترە. لەنێوان ڕەگەزەکاندا بۆ نموونە یەک لە هێڵە سوورەکانی تۆرانییەکان دژایەتیی کوردە. ئیتر لەهەر شوێنێک و بەهەر شێوازێک بێت.. هەر لەم ڕوانگەیەوە من گومانیشم لەو نووسەرە تورکانەش هەیە کە گوایا لەگەڵ دۆزی کورد و جیابوونەوەی کوردن لە سنووری سیاسیی تورکیای ئێستا، تورک هێڵی سوور خۆی تێناپەڕێنێت.

بەهۆی نەبوونی هێڵی سوورەوە ناتوانرێت بە کوردایەتی بگوترێت ئایدۆلۆژیا یان فەلسەفە کە وەک کاژیکنامە رای وابوو.

پاش ڕووداوەکانی ٣١ی ئاب، دیسان کوردستان لەلایەن بەعسییەکانەوە داگیرکرایەوە، بووە هۆی شەڕێکی براکوژیی وێرانکەر و ئێستاش شوێنەواری ماوە و سەدان پێشمەرگەی تێدا بێسەروشوێن بوون! ڕووداوەکانی ١٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ بووە هۆی لەدەستدانی نیوەی خاکی باشووری کوردستان، سەرلەنوێ ئەنفالکردنەوەی خورماتوو و ناوچەکانی دەوروبەری، لەدەستدانی سەدان کەس و لاقەکردنی زۆرێک ئافرەتی کورد لەلایەن عەرەب و

تورکمانەوە. ئەم ڕووداوانە گەورەترین تەنز و گاڵتەوگەپی لەسەرکرا لەسەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەلایەن خودی کوردەوە. ئەم تەنز و گاڵتەوگەپانە بەهۆی نەبوونی هێڵی سوورەوە بوو! گەر هێڵێ سوور ببوایە یان بمانزانیایە، چۆن دەبێت کوردێک بە تەنز و گاڵتەوگەپەوە باسی کارەساتێکی وا گەورە بکات.

هێڵی سوور پابەندە بە کۆمەڵێک داب و نەریت و خووڕەوشت و بنەما مۆراڵییەکانی کەسانێک، بنەماڵە، هۆز، ڕەگەز و نەتەوە. هەندێک جار بۆ کیشوەرێک یان کۆمەڵە ڕەگەز و نەتەوەیەکیش بڵاودەبێتەوە. ئەم هێڵە سوورە تێپەڕاندنی ئاسان نییە، سەرئەنجامی تێپەڕاندنی دەبێتەهۆی کێشەیەکی کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی و زۆرجاریش جەنگی گەورەی لێدەبێتەوە. بۆ نموونە کە کورد داوای سەربەخۆیی لە تورکیا دەکات، ئەمە تێپەڕاندنی هێڵی سووری تورکە بۆ تێکشکاندنی کلتوور و ئابووریی تورک. هەربۆیە بەدرێژایی چەندین سەدەیە تورکەکان بە هەر نرخێک بێت هەوڵی پاراستنی ئەو هێڵە دەدەن و لێناگەڕێن کورد تێی بپەڕێنێت. لەبەرامبەردا خودی کورد خاوەنی ئەو هێڵە نییە بۆیە ناتوانێت هێڵێ سووری تورکان تێبپەڕێنێت.

ڕۆژی ١٧ی ژولایی ٢٠١٤، فڕۆکەیەکی گەورەی پڕ لە سەرنشین لە ئامستەردامەوە بۆ کوالالامپور فڕی، گەشتەکە ژمارەی MH17 بوو و لە ئاسمانی ئۆکرانیا بە موشەکێک خرایەخوارەوە. زۆرتر لە دووسەد کەسی تێدا مردن کە زۆربەیان هۆڵندی بوون. کارەساتێکی گەورە بوو بۆ هۆڵندا و ململانێیەکی دیپلۆماسیی توندی لەگەڵ ڕووسیادا لێکەوتەوە کە تا ئێستاش (٢٠١٨) بەردەوامە. هۆڵندییەکان زۆر باش هێڵێ سوور دەزانن چییە و لێناگەڕێن بە ئاسانی تێبپەڕێنرێت. هەر لە یەکەم ڕۆژەوە ڕایانگەیاند کە بۆ هیچ کەس، لایەن، کابەرێچییەک نییە بە تەنزەوە یان لەسەر سۆشیاڵ مێدیا گاڵتەوگەپی لەسەر بکات.. بەراووردی کارەساتە مەزنەکەی ١٦ی ئۆکتۆبەری لەمەڕ خۆمان و ڕووداوی ١٧ی ژولایی هۆڵندا بکەن و سەیرێکی ئەو تەنز و گاڵتانەش بکەن کە خۆمان لەو ڕۆژانەدا و ئێستاش بەخۆمانی دەکەین..

سەیری ئەو هەموو تەنز و گاڵتەوگەپە کوردییانە بکەن کە لەسەر کارەساتی ٣١ی ئاب کراوە کە چ ماڵوێرانییەکی بۆ باشووری کوردستان هێنا و چەند مرۆڤی کوردیشی کردە قوربانی!

هێڵێکی سووری تری هۆڵندییەکان بنەماڵەی پادشای ئەو وڵاتەیە. ئەو بنەماڵەیە لە جەنگی جیهانیی دووەمدا رایانکرد و وڵاتیان جێهێشت بۆ ئەڵمانییەکان و وڵات کاولکبوو. گەڕانەوە و چوونەوە سەر تەختی پاشایەتی! کەچی یاسایەک لەم وڵاتەدا هەیە و ئەو بنەماڵەیەی کردووەتە هێڵی سووری هۆڵندییەکان و کەس بۆی نییە و هەر بەڕاستیش زۆریان نایانەوێت هیچ جۆرە تەنز و گاڵتەوگەپێکیان لەسەر بکەن.. بەراووردێکی ئەو هەموو سووکایەتییەی خودی کورد بکەن بە سەرکردەکانی خۆیان! من هەندێکجار هەندێک تەنز لەسەر سۆشیاڵ میدیا دەربارەی شێخ مەحمود و مەلا مستەفا و مام جەلال و ئەوانی تر دەبینم بەزەییم بە هەموو شتێکی خۆماندا دێتەوە. دیارە ساتیر و تەنز لەسەر هەر سەرکردەیەک کراوە، دۆناڵد ترەمپ لەم دواییەدا بەشی شێری ئەو ساتیرانەی بەرکەوتووە، تەنانەت زۆرترینیان لە خودی ساتیرنووسە ئەمریکییەکان بووە، بەڵام هەرگیز ئەمریکییەک بەهۆی ئەو ساتیرانەوە شکۆی وڵات و شانازییەکانی داناڕووخێنێت وەک ئەوەی شوێنکەوتەکانی کوردایەتی دەیکەن. هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەو ساتیرانەی ئەوان بەشێک نابن لە هێڵی سووری نەتەوەییان و بەشێکی گرنگە لە شانازیکردنیان بە سەربەستیی دەربڕین کە پایەیەکی گرنگی نۆڕم و بەهای کۆمەڵگەی خۆرهەڵاتییە.

کوردایەتی لە هیچ شوێنێکدا نە هێڵی سوور و نە هیچ رەنگێکی تری جیانەکردووەتەوە. بێ چوارچێوەیە. هیچ رێسایەکی نەبووە. گرنگترینی ئەوانەی کردوویەتی تفەنگە شڕێکی داوەتە دەست مرۆڤێکی کورد و بەبێ راهێنان ناردوویەتییە شەڕەوە و بە کوشتی داوە.. جارێک پێی گوتووە بڕۆ ئۆتۆنۆمی یان خودموختاری بەدەستبهێنە. جارێک سەربەخۆیی، جارێک فیدراڵی. جارێک رەوی پێکردووە و گفتوگۆی لەگەڵ داگیرکەراندا کردووە،

دیسانیش کەوتووەتەوە شەڕ.. جارێک ریفراندۆمی پێکردووە و پاشانیش سڕیکردووە و... جارێک پردی نێوان کەرکوک و هەولێری پێ رووخاندووە، جارێکیش پێی دروستکردووەتەوە و ئاهەنگی پێگێڕاوە..

هاوینی ۱۹۹۱ (رۆژەکەییم دروست لای خۆم نووسیوە، بەداخەوە جارێ بۆم نەدۆزراوەتەوە)، لەگەڵ ئەندامێکی سەرکردایەتیی پاسۆک، بەناوی سەرکردایەتیی پاسۆکەوە بەشداریی کۆبوونەوەیەکی سەرکردایەتیی بەرەی کوردستانیم کرد لە شەقلاوا. کۆبوونەوەکە کە دڵنیام ئێستا مەحزەری دانیشتنەکەی هەر ماوە، لە ژێر ناوی پاسۆکدا ئیمزای منی پێوەیە. لەم کۆبوونەوەیەدا هەموو سەرانی کورد لە باشوور تێیدا بەشداربوون، بۆ من زۆر تازە بوو لە کۆبوونەوەیەکی وا و لە ئاستێکی واهیدا نوێنەرایەتیی پاسۆک بکەم! تەمەنیشم لە تەمەنی هەموو بەشدارانی کۆبوونەوەکە نەک کەمتر بوو، بەڵکو زۆر کەمتر بوو. کۆبوونەوەکە زۆرتر بۆ ئەوە بوو کە وەفدێکی کورد بچێتە بەغدا، پاش یەک سەعات کۆبوونەوە (بەدەم میوەخواردن و نوکتە گێڕانەوەوە) بڕیاری ئەوە درا کە وەفدێک بە سەرۆکایەتیی سامی عەبدولڕەحمان کە خۆشی بەشداریی کۆبوونەوەکەی دەکرد بچێتە بەغدا. کۆبوونەوەکە هیچ پلان و نەخشەڕێیەکی بۆ وەفدەکە دانەنا و بڕیار نەدرا کە دەچنە ئەوێ چی بکەن و چی بڵێن! تەنها ئەوەیان پێگووترا کە بچن و بزانن ئەوان چی دەڵێن! ئەمە نموونەیەکە کە بەبەرچاوی خۆمەوە روویداوە و مشتێکە لە خەرمانی گفتوگۆکانی کورد لەگەڵ بەغدا! کوردایەتی بەو شێوەیە گفتوگۆی کردووە.

ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیست، ئەوکاتی پەکەکە کەوتە هەڵگیرساندنی شەڕی پارتیزانی لە دژی تورک، سەرباری ئایدۆلۆژیا چەپە-"ستالینی"یە نەتەوەییەکەی، بەشێوەیەکیش لە شێوەکان لەژێر باندۆری کوردایەتیدا بوو. چەکدارەکانی ناوی پێشمەرگە بوو، ئەوانەی لە بنکەکانی راهێنان دەردەچوون بە ئاڵای کوردستان سوێندیان دەخوارد، هەمان ئەو ئاڵایەی کە ئەمڕۆ لە

باشووری کوردستان ئاڵای فەرمیی هەرێمە و دەیگەڕێننەوە بۆ کۆماری کوردستان لە رۆژهەڵات.. پەکەکە و پارت و لایەنەکانی تری سەربەو لە هەموو بەشەکانی کوردستاندا هەر زوو بە کوردایەتیدا چوونەوە، ناوی پێشمەرگەیان کردە گەریلا کە ناوێکی کوردی نییە، ئاڵای کوردستانیان لابرد و لەجێیدا ئەو سێ رەنگەیان دانا کە وەک دەگوترێت ئاڵای دەوڵەتی مادە. بۆ هەر کارێکی شۆڕشگێڕی، سیاسی و کۆمەڵایەتی رێسا و پەیڕەویان دانا. تەنانەت گەریلاکانیشیان یەک جۆر پێڵاو و بە یەک جۆر قەیتانەکانیان دەبەستن.. ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە ئێستا لە کوردستاندا دوو قوتابخانەی دژبەیەک هەبێت. قوتابخانەی کوردایەتی (نارێکخراو) کە لە باشوور و رۆژهەڵات، پارتەکانی وەک پارتی، یەکێتی، دیموکراتەکان، کۆمەڵەکان، گۆڕان و ئەوانی تر رابەرایەتیی دەکەن. لە بەرامبەریشدا پەکەکە و ئەوانی تری سەربەو کە قوتابخانەی چەپی-"ستالینی"ی نەتەوەییان هەیە و تارادەیەک (رێکخراو - یان لە هی کوردایەتی رێکخراوتر)ە و هەردووکیشیان دژبەیەکن. لەبەرامبەر ئەم قوتابخانەیەی پەکەکە، قوتابخانەی کوردایەتی زۆر پاشەکشەی کردووە، چ لە رووی بیر، سەربازی، شوێنکەوتەی جەماوەری و زۆری ترەوە.. هەر یەکەشیان خۆی بە رزگارکەری مرۆڤی کورد و خاکی کوردستان دەزانێت. قوتابخانەی کوردایەتی دەکرێت بگوترێت لە باکوور و رۆژاوادا هیچ باندۆرێکی ئەوتۆی لەسەر کۆمەڵگەی کوردی نەماوە. لێرە و لەوێ دەنگێکیان دەبیسترێت بەڵام ئەوانە جگە لە فەرمانبەری لایەنە بەدەستەکانی قوتابخانەی کوردایەتیی باشوور زۆرتر هیچی تر نین. هەرچی پەکەکەیە، جگە لە دەستەڵاتی تەواو لە باکوور و رۆژاوا، کاری سیستەماتیکی زۆری لە رۆژهەڵات، باشوور و تەنانەت لە خۆراسانیشدا کردووە و جێپێگە و باندۆری زۆر بەرچاوی هەیە بە تایبەت لە هەرێمەکانی بادینان و قەندیلی باشووری کوردستاندا.

هەموو ئەو رووداوانەی بەهۆی ناجێگیری و پەرتەوازەیی و گەرەلاوژێیی بیری کوردایەتییەوە دروستبوون، کارێکی وای کردووە کە بیری کوردایەتیی کلاسیک

لە بەرامبەر بیری چەپی-نەتەوەیی کە پەکەکە رابەرایەتیی دەکات زۆر بچێتە دواوە و هەڕەشەی لاوازترکردنیکوردایەتی دەکات.

ئێستا (٢٠١٨) لە باشووری کوردستان لە ژێر حوکمی کوردایەتیدا ناڕەزاییەکی زۆر هەیە، پاشاگەردانیی ئابووری، کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، زمان، هونەر، مۆراڵ و هەموو لایەنە گرنگەکانی گرتووەتەوە. ئەوەی جێی سەرنجە ئەو دەنگە نارازییانە ناتوانن پێکەوە کارێکی پێکەوەیی بکەن بۆ باشتربوونی رەوشەکە.. ئەمە خاڵێکی گرنگە کە دەیسەلمێنێت کوردایەتی خۆی لەخۆیدا سەرکوتکەرە و کۆمەڵگەی کوردیشی بەتەواوی بێهیوا کردووە.. بەم کوردایەتییەوە ئاسوودەیی بۆ مرۆڤی کورد ناگەڕێتەوە، مەگەر دیفاکتۆیەک بەرژەوەندیی نێودەوڵەتی ئیعتیبار بۆ کوردایەتی بگەڕێنێتەوە و بیکاتە خاوەن کیانێک لە ناوچەکەدا. گرنگە بزانرێت، ئایا کوردایەتی بەو بێ بنەماییە و هەڵە و کارەساتە گەورانەوە دەتوانێت پارێزگاریی لەو کیانە بکات؟

پرسیارە گەورەکەی تر لێرەدایە، نەمان یان لابوازبوونی کوردایەتی و باڵادەستیی ئایدۆلۆژیای رەوت ئاپۆیی دەبێتە خۆشگوزەرانیی مرۆڤی کورد و سەربەخۆیی کوردستان! ئایا ئایدۆلۆژیای ئاپۆ و پەیڕەوکەرانی لە فۆبیا و گرێ دەروونییەکانی فارس، تورک و عەرەب تێگەییشتووە و وەک پێویست کاری بۆ دەکات؟

ئەم وەڵامە بۆ تۆ جێدێلم.. تەنها ئەوەندە دەڵێم سەیرێکی گۆڕی ئەوانە بکەن کە لە بەرخۆدانی باکوور و رۆژاوادا گیانیان سپاردووە و بە چ شێوەیەک لەلایەن هەڤاڵەکانیانەوە رازێنراونەتەوە و رێزیان لێدەگیرێت! بەراوردێکیشی بکەن لەگەڵ گۆڕە بێناز و فەرامۆشکراوەکانی شەهیدانی کوردایەتی، کە بۆیەی دروشمی کوردستان یان نەمانی لەسەر کاڵبووەتەوە!

هیوادارم گفتوگۆی ئەو بابەتانەی خوێندتەوە لەگەڵمدا بکەی، بەڵکو بەهەمووومان بیرازێکی گشتگری کوردایەتی بکەین. یان پاکی کەین، یان چاکی بکەین..

٢٠١٨-٠٨-٢٢